

नमो तस्स भगवतो ग्रहतो सम्मासम्बूद्धस्स ।

रेणु पुस्तक संग्रहालय
आकाश, लालितपुर,
नेपाल।

आणण्ड पूर्णि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

यस अंकमा

१. बुद्धवचन	१
२. सम्पादकीय-	२
३. कपिलवस्तु र देवदहमा बुद्ध धर्म संघ-	३
४. भगवान् बुद्धको शरण....	६
५. बुद्धको कान्तिकारी व्यक्तित्व-	७
६. गौतम बुद्ध(कविता)-	१०
७. शान्तिशास "	१०
८. Siddhartha Gautam <i>The Buddha</i>	११
९. नवम क्षण-	१३
१०. विघुर महाजातक	१७
११. शोक सन्देशहरू-	१९
१२. बौद्ध गतिविधि-	२१

दिवंगत संघनाथक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर

जन्म : वि.सं. १९६७ / दिवंगत : २०५४।७

बर्ष २५,

अंक ७,

ने. सं. १११८ सकिमिलापुहिं

वि. सं. २०५४ कातिकपूर्णिमा

ब. सं. २५४१

इ. सं. १६६७ नोभेम्बर

शंभु भक्ति पत्रिका

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

प्रधानसम्पादक
भिक्षु कुमार काशयप
फो. नं. २७१४२०

सम्पादक
मुवर्ण शाक्य - २५६२६५
मठमुनि गुभाजु - २५३३२२

व्यवस्थापक
भिक्षु धर्ममूर्ति - २७१४२०

सह-व्यवस्थापक
तीर्थनारायण मानन्धर
फो. नं. २७०३८६

वितरणव्यवस्था
भिक्षु पञ्चामूर्ति - २७१४२०

वितरणव्यवस्था—सहयोगी
आमणेर पञ्चामूर्ति - २७१४२०

विज्ञापनव्यवस्था
विरतन मानन्धर - २१११८५

प्रधानकार्यालय तथा प्रकाशक
मन्दिरकुटीविहार, स्वयम्भू, काठमाडौं
फो. नं. ३००७, २७१४२०

बर्ष २५ - अङ्क ७ - बु. सं. २५४१ - कार्तिकपूर्णिमा

बुद्धवचन

न हि वेरेन वेरानि सम्मतीधि कुदाचनं ।
अवेरेन च सम्मति एस धम्मो सनत्तनो ॥

■ ■ ■

वेरभावले वेरभाव कहिल्यै शान्त हुँदैन, वेरभाव नराख्नाले नै वेरभाव शान्त हुँछ, यही नै सनातन धर्म हो ।

■ ■ ■

वेरभाव शान्त हुने र नहुने यस गाथाको व्याख्या—सिंगान, खकार आदि फोहोर पर्याकिइरहेको ठाउँमा सिंगान खकार ग्रावि त्यस्त फोहोरहारा नै ती फोहर सका गरी निर्गन्ध गर्न सकिदैन । वह त्यस्तो ठाउँ उल्टो दुर्गन्धले व्याप्त हुँछ । यसरी नै गाली गर्नेलाई गाली नै गरेर, पिट्नेलाई पिटेरे, अनि वेरभाव गर्नेलाई वेरभाव नै राखेर वेरभाव कसरी शान्त हुन सकला ? यसले खकार आदि फोहोर बस्तुलाई स्वच्छ पानीले सका गर्दा सका हुन सक्ने झें वेर गर्नेप्रति शान्ति, मैत्री ग्रावि अवेरभावका भावनाले सिन्चित गरेमा वेरभाव शान्त हुनेछ ।

यो कुरा कालयक्षिनोसंग सम्बन्धित कुराबाट बुद्धले सबैको लागि उपदेश गर्नुभएको हो ।

बाहा:पूजा

नेपालमा काठमाडौं उपत्यकामा यत्रतत्र विहारहरू छन् । लिच्छवीकालदेविका विहारहरूमा घेरे विहारहरू लोप भइसकेका छन् र नाममात्र बाकी रहेको छ । उपत्यकानिवासीहरू विहारलाई बाहा: भन्ने गर्नेन् । यसरी बाहा: भनिएका सबै महायानी बज्यायानीको रूपमा रहेका छन् । त्यहाँ क्वाःपाःद्यः अर्थात् विहारको मूलदेवताको रूपमा स्थापना गरी त्यहाँ मन्दिरको रूपमा भित्र गई पूजा गरिन्छ । ती क्वाःपाःद्यःहरूमा चारदिने अनिवार्य प्रव्रजित हुने शाक्य, वज्राचार्यहरूमात्रले भित्र गई पूजा गर्ने गर्नेन् । त्यसैले नमूनास्वरूप भगवान् बुद्धप्रतिको श्रद्धाले भगवान्को पूजा गर्न श्रद्धालुहरूले प्रव्रजित हुनको लागि नभएपनि विहार प्रतिष्ठापन गर्ने गरेका छन् । लोप भएका बाहेक काठमाडौंमा प्रव्रजित हुने र नहुने गरी १६० जति विहार (वहाल) रहेका छन् ।

बौद्धहरू आफूखुशीले बाहा:पूजाको आयोजना गरी बाहा:हरूमा गई जिल्ला भरिका इच्छालुहरू सबै बाहा:मा पूजाआजा गर्ने चलन चलेको छ । बाहा:हरूमा यस्तै पूजाको बेलालाई समेत दृष्टिगत गरी भक्तहरू पस्न निस्कन बाहामा छुट्टाछुट्टै बाटाहरू प्रवेश र प्रस्थान हुने गरी तर्जुमा मिलाइएको हुन्छ । यस्ता मार्गहरू सार्वजनिकरूपमा निर्मित हुन्छन् । आजकाल बाहा: बहि (विहारहरू) निजी संपत्तिको रूपमा ठानी व्यक्तिगतरूपमा प्रयोग गर्दै त्याएका छन् । सार्वजनिक भन्ने भावना हट्दै गएको कारण पस्ने निस्कने बाटाहरू पनि कहीँ सांग्रिए भने कहीँ बन्द पनि भएका छन् । यदाकदा आयोजना हुने बाहा:पूजाहरूमा बन्द भइसकेका बाटाहरू खोलिदिने गरेका छन् तापनि सामाजिक भावनाविहीन भएका व्यक्तिवादीहरूले बन्द भइसकेको बाटो खोलिनदिएका पनि छन् । त्यसरो सार्वजनिक परंपरागत बाटो अतिक्रमण गरिलिँदा पनि छरछिमेक, बुद्धिजीवी एवं सरकारपर्यन्तले यसप्रति चासो नराखो उल्टो व्यक्तिगत गराउनमा प्रोत्साहित गर्ने गरेको पाइएको छ ।

हाले पनि परंपरागत 'बाहा:पूजा' नै नामकरण गरी उँबहाल टोलको मंडुश्रीनक महाविहार संरक्षण धार संघले बाहा:पूजाको आयोजना गरी विहार घुमी पूजा गरेका छन् । १५०० भन्दा बढी भक्तजनहरूले भाग लिएको सो बाहा:पूजामा पुराना बाटाहरू सबै खोलिई पूजा गर्न सजिलो पारिएको छ । दोहोरो बाटो एकोहोरोमा परिवर्तन भइसकेको भएपनि आयोजकको अनुरोध र हार्दिक संपर्कले सबै ठाउँमा बाटो खुल्ता गरिएको छ । यसबाट बुझिन्छ काठमाडौंवासीहरूले बुद्धधर्म त्यागेको छैन, त्यसप्रति श्रद्धा राखिछाडेकै छ । यहाँ व्यक्तिवादीता बढ्न गएको जनचेतनाको कमी र स्वाभाविक लोभ र सजिलोपनका कारणले हो भन्नेमा निर्विवाद छ । त्यस्तो बेला सामाजिक चेतना र सामाजिक भावना भएकाहरूको बेवास्ता एवं सरकारको असामाजिक भावनाले नै दुष्प्रवृत्तिमा बल पुग्न गएको स्पष्ट हुन आउँछ ।

बाहा:पूजाले विहारको संरक्षण, सफाई, सुधारी एवं बाटोघाटोको सुव्यवस्थाहरूमा पुटमिल्न जाने हुन्छ । यस्ता राष्ट्रिय संपदा र संस्कृतिका कुराहरूमा जिम्मेवारीसाथ महत्त्व राखी अग्रसर हुनु प्रत्येक राजनीतिक सेवक, धार्मिक सेवक र सामाजिक सेवकहरूले ध्यान दिनु अति जरूरी कुरा हो । मानिस जुन क्षेत्रमा रही आफूलाई सेवकको भूमिका निभाउनेमध्ये ठान्दछ त्यस्ताले व्यवहारमा उत्तर परेको छ । आनन्दभूमि सेवक कहलिनेको व्यवहार देख्न चाहन्छ ।

कपिलवस्तु र देवदहमा बुद्ध, धर्म, संघ

— भिक्षु सुदर्शन महास्थविर

नेपाल भगवान् बुद्धको जन्मभूमि हो । भगवान् बुद्धको जन्म लुम्बिनीमा भएको थियो । दुई शताब्दीपछि देवानांप्रिय अशोक यस घटनाको स्मरण गर्नुहुँथ, “हिंद दृधे जाते सक्यमुनीति । हिंद भगवं जाते ति लुमिनि गामे” अर्थात् यहाँ शाक्यमुनि बुद्ध जन्मेको छ, यहाँ लुम्बिनी प्राममा भगवान् जन्मनुभएको छ । भगवान् बुद्धको महापरिनिर्वाणशब्दस्थाको उपदेश जस्तै लुम्बिनी बुद्ध जन्मपछि संवेजनीय स्थान बन्यो । अनि त्यहाँ स्मारक बने । यो गाउँको सक्षिकतामा बढ्यो । वास्तवमा लुम्बिनी बुद्धकालीन समयमा शाक्य राज्य र कोलिय राज्यको साक्षा भंगल शालोद्यान थियो । यो शालोद्यान नेपालको हो ।

यस कुराको पुष्टिका लागि भारतको नवाबी-शासन, अंग्रेजको आधिपत्य र सुगौलीसंघिको परिप्रेक्षयमा नहेरिकन बहादुर शाहकालीन नेपाल, लिच्छविकालीन नेपाल र प्राचीन नेपालको पृष्ठभूमिको अध्ययनलाई मात्र इत्यलम् नगदै बुद्धकालीन समयके राजनीतिक एवं भौगोलिक आधारमा समीक्षा गर्नु आवश्यक छ ।

बुद्धकालीन समयमा १६ महाराज पदहरू थिए । तीमध्ये “रोहिणी” नदी राज्यसीमा भएका शाक्यराज्य र कोलिय राज्य पनि दुई गणतन्त्रात्मक राज्य थिए । यो दुबै राज्यहरू एउटै बंशबाट संस्थापित र विस्तारित भएतापनि, दुबै राज्यबीचमा आवाहनिवाह चलेतापनि सिंचाइ जस्ता राज्यस्तरीय हित

विषयमा जेष्ठ महिनाको एक खडेरीमा कर्मकर, नियुक्त अमात्य बीच हुँदै दुबै राज्यका संस्थागारमा समेत छलफल भएको थियो । शाक्यहरू र कोलियहरू एक अङ्गलाई “हटाऊ हटाऊ” भन्दै हाथी, घोडा, ढाल र हथियारबाट हामीलाई के गर्न सक्छ भन्दै थिए । यस पुँडोत्तेजनाको समय पितृकुल र मातुलकुलबीचमा हुनलागेको रक्तपात बचाउन भगवान् बुद्ध पाल्तुभयो र सम्झौता गराइदिनुभयो ।

शाक्यहरूको प्रमुख संस्थागार रहेको महानगर कपिलवस्तु हो । यो १६ महाजनपदका ६ प्रमुख महानगरमध्ये एक महानगर हो जसको भग्नावशेष आजको हाञ्ची तिलोराकोटमा छ । यही कपिलवस्तुमा २६ वर्ष-सम्म सिद्धार्थ “कि कुशल गवेषी” हुनुसाएको थियो । महामिनिक्षमणपछि ३५ वर्षको उमेरमा सिद्धार्थले भनक राज्यको “उखेल” बनाए सम्बोधि पाए । बुद्धको प्रथम धर्मचक्रप्रवर्तन, अंग र मगधको प्रतिस्वर्धात्मक प्रभाव कोविहरेनो वाराणसी मृगदावनमा भयो । यो एक महान् सुयोग हो, बुद्धको धर्मचक्रप्रवर्तनका पाँच जना खोताहरू कपिलवस्तुका थिए । तिनीहरू सबै सिद्धार्थपछि थमण भई सिद्धार्थपछि लागेका थिए । बोधिज्ञान प्राप्तिपूर्व लोमहर्षक तपस्याकालसम्म तिनीहरू बुद्ध कहलिएका थिए । बुद्ध उनीहरूको अद्भा र ज्ञान पिवासा याइ गर्न उनीहरूको खोजमा थिए । सर्वप्रथम द्रोणवस्तु त्रिवेदज उपोतिष र लक्षणशास्त्रज भएको कोण्डन्ध्यले बुद्धको धर्मचक्रप्रवर्तनलाई बृजे । अतः

यही भिक्षु प्रथम थेष्ठतम भिक्षु भयो ।

कोण्डन्यपछि वप्प र भद्रियलाई अनि महानाम र ग्रन्तिरुद्धलाई विरज विमल धर्मचक्रु उत्पन्न भयो । यो नै पहिला छ । अहंत क्षीणाश्रव भए । यो नै बुद्ध-को पहिलो भिक्षुसंघ बन्यो ।

यसरी बुद्ध, धर्म र संघको प्रादुर्भाव भयो । यस बुद्ध, धर्म र संघको प्रादुर्भाव लुभिवनो, मगध र बाराणसी तीन ग्रन्ति अलग अलग राज्यमा भएका थिए । त्यसपछि यो भूमिहरूको विस्तारण र संकोरण राजनीतिक दृष्टिबाट भए । आज लुभिवनो, कपिलवस्तु र देवदह नेपालको राज्य र सारनाथ भारतको ।

सम्बोधिज्ञान पाएको ठोक एक वर्षपछि बैशाख पूर्णिमाके दिन मगधदेखि ६० योजन पदयात्रा गर्दै भगवान् बुद्ध सर्वप्रथम कपिलवस्तु आउनुभएको थियो । पिता शुद्धोदनको निमन्त्रण कालुदायीहारा बुद्धकहाँ पुगेको थियो । बुद्धसंगे हजारो कपिलवस्तुकै सानिसहरू पनि कपिलवस्तुमा आएका थिए ।

कपिलवस्तु आगमनको तेस्रो दिन महाप्रजापति गौतमी, नन्द र सातों दिन सिद्धार्थ नौ पुत्र राहुल भिक्षु र आमणेर भए । पछि नन्द जितेन्द्रीय भिक्षुहरूमाझै प्रग्रह र राहुल विनय पालनमा अग्र भए ।

नन्द र राहुलको प्रब्रज्यापछि महाराज शुद्धोदनले राजाको रूपमा आपनो बेदना योखदै विना मातापिताको ग्रन्तिमा कुनै कुलपुत्रलाई प्रवृज्या नगर्ने प्रार्थना गर्नुभएको थियो । भगवान् बुद्धले यस प्रार्थनालाई स्वीकार गर्दै विनय (नियम) बनाइकिनुभयो । परन्तु आपनो बोधिज्ञान लाभको ४ वर्षपछि शुद्धोदन आपनो पुत्र भगवान् बुद्धको धर्मप्रचारकार्यमा सहयोग गर्न सर्व कपिलवस्तुवासीलाई सल्लाह प्रदान गर्नुहुँछ । पनि कपिलवस्तु एक यस्तो राज्य हुन गयो, जहाँ यदि

कुनै एक घरबाट कोहो एकजना भिक्षु भएको छैन, त्यो कुलप्रतिष्ठाको कुल नै मान्दैनथ्यो । महानाम र अनि-रुद्ध दाज्य भाइमा सल्लाह गरेर अत्यन्त सुकुमार अनुरुद्ध, जसलाई “छैन” भन्ने कुरा नै ज्ञात छैन, प्रवृजित हुन आए । पछि उनी विव्यचक्षु प्राप्त भिक्षुहरूमा अग्रतम भिक्षु भए ।

प्रथमबार बुद्ध कपिलवस्तु आउनुहुँदा निष्ठोध शाक्यको उद्यानमा बस्नुभएको थियो— शायद यही हजारों भिक्षुहरू बस्न योग्य स्थान थियो । पाँचौ वर्षावासकालमा शुद्धोदन महाराज विरामी हुँदा बुद्ध फेरि कपिलवस्तु आउनुभएको थियो परन्तु तीन महिनासम्म कपिलवस्तुमा बस्नुभएको बुद्धको १५ श्रौ वर्षावास नै शायद बुद्धको दीर्घकालीन कपिलवस्तु प्रवासकाल हो । दिवंगत राहुल सांकृत्यायनको गणनामा यो ५१४ ई. प. को घटना हो । ‘देवदहसुब्र’ अनुसार बुद्ध देवदह पनि आउनुभएको थियो ।

भगवान् बुद्ध कपिलवस्तुमा यत तत सर्वत्र परिअमण गर्नुहुन्थ्यो । एकबार तिमितम पानी परिरहेको बेला बुद्ध खेमदुस्त ग्राममा जानुभयो । त्यहाँ सभा भइरहेको थियो । “यो अमण मुण्डेकलाई सभाधर्मबारे पनि केही आहार्यान्” भन्ने टिथ्यणी गरे तर बुद्धको केही संगत पछि नै ती ब्राह्मणहरूले बुद्धको अभिवादन गरे र “जहाँ सन्त छैन त्यो सभा सभा नै होइन” भन्ने कुराको ग्रन्तिमोदन गरे । एक विचरा भरण्डुकमाल महानाम शाक्यको सामने बुद्धको सामू आफू हीनप्रभाको भएकोले कपिलवस्तुको आकनो आराम नै छाडेर गयो र फेरि कहिल्यै कपिलवस्तु फक्केर आएन ।

बुद्धकालीन समयका यावत् कपिलवस्तु र देवदहका भिक्षु—भिक्षुणी र उपासक—उपासिकाहरूको बुद्धशासन प्रवेशबारेमा कालकमानुसार समीक्षा गर्नु यहाँ

सम्भव दून। अतः एक विहंगम दृष्टिका साथ “थेर-गाया”, “थेरीगाया” र “एतदग्रसूक्त” देखापरेका मिक्षु मिक्षुणीहरूको एक संक्षिप्त अध्ययन प्रस्तुत गर्नु यहाँ आवश्यक छ, जसद्वारा बुद्धिम प्रसारक र संघको मुनियोजनमा कपिलवस्तु र देवदहको के देन छ भन्ने कुरा स्पष्ट हुनेछ ।

नेतिक सम्भवता, भावनाको गहनता र अपराजित हृदयको धनि भएका साधना लब्ध अमृतानुभूतिरूपका थेठ गायाहरू नै थेरीगाया हुन् । थेरगायाका २६५ थेरहरूमा कपिलवस्तु र देवदहका मात्र २२ थेरहरू यिए ।

(१) पुण्ण बुद्धको उपदेश राघवी व्याख्या गर्नुमा थेठ्टम मिक्षु थियो । वहाँ भन्नुहुन्थ्यो, “बुद्धा बुद्ध गाहो स्वयं सम्पन्न-ज्ञान र चरित्रकाले मात्र बुद्ध सबने ‘महान् अर्थ’ लाई मंले बुझे । (२) शाक्यकुलीन वन-बद्ध स्थविर स्वच्छ शीतल पानी भएको एक सुन्दर बदनमा निर्वाण प्रतिविम्बित गर्दै आपना उदान प्रकट गर्नुहुन्छ । (३) वनबद्ध स्थविरको भान्जा सीवक मुतिरहन परेतापनि बदनमा नै बस्न चाहनुहुन्छ । (४) शाक्यकुमार नन्दिय भन्नुहुन्छ, क्षीणाश्रव आकर्षण गर्दा स्वयं मारलाई मात्र दुःख हुन्छ । (५) शाक्यकुमार मिक्षु लोसकलाई कति कोशिश गरेर पनि घरमा फर्दन सकेन । (६) वर्ष्यको नदेखनेले नदेखनेलाई मात्र देखदछ, देखनेलाई देखन सबदेन तर देखनेले देखनेलाई पनि नदेखनेलाई पनि देखन सक्छ मन्ने उक्ति साहौं गहन छ । (७) मेधिय स्थविर “निर्वाण लाभ नै अन्ततः बुद्ध-गासनको पूर्ण” मान्नुहुन्छ । (८) मिक्षु छब्र आफू दासीपुत्र भएर पनि राजकुलको सञ्ज्ञकतामा अभिमान चरिरहने आपनो अतीतको ग्रजानता याद गर्नुहुन्छ । (९) शाक्य प्रबूजित नापितको चुनौति हो, अप्टांग मार्गमात्र

मुक्तिको मार्ग हो । (१०) एक सय प्रकारका रससंगै भोजन गर्ने शाक्यकुमार परिगुण स्थविर आपना अमृता-नुभूतिसंगै तुलना गरेर भन्नुहुन्छ, अमृत रस नै थ्रेठ रस हो । (११) श्रोत तृष्णाका डरलाङ्दो परिणाम देखाउंदै यसबाट मुक्तिपछि वाएको आनन्दको वर्णन उत्तिय स्थविर को चरित्रमा पाइन्छ । (१२) देवसभा र (१३) किम्बिल निर्वाणिरस पनि वर्णन अत्यन्त आकर्षक छ । (१४) नन्दको प्रवृज्या ‘राग र विराग’ ‘सोग र मुक्ति’ को मनोवैज्ञानिक प्रयोग हो । अप्सरा पाउन समाधि गर्ने नन्द स्वयं गई बुद्धलाई भन्नुहुन्छ, ‘मगवन्, मनाई अब अप्सरा विवाह गर्नुठीन, (१५) क्षीण स्थविर पुवराज भद्रिय प्रवृज्या भए पनि ममात्र किन घरमा बसूँ भनेर मिक्षु भएतापनि निर्वाणिलाई भए । (१६) प्रबूजित भइसकेर पनि आफूले हरियो चौबर लाइकन हाती चढेर मिक्षा मान्नन गएको स्वप्न देख्ने उसम स्थविरको चरित्र-बाट “कपिलवस्तुको त्यसतामा मिक्षु बन्ने प्रवाह” को सत्यता नै साकार हुन्छ । (१७) शाक्यहरूको चरण-दासी उपालि बुद्धको विनयमा सर्वथेठ जाता भए । (१८) गौतम स्थविर भन्नुहुन्छ, “समृत लाभीले मात्र शान्ति पाउन सकिन्छ ।” (१९) समान स्थविरले बाटामा नाविरहेकी आइसाई देखेर उनलाई आपनो निमित बनाई अनियभावना पूरा गर्नुभयो । (२०) अंगू स्थविर निद्रा लाग्ने वित्तिके चंक्रपण गर्नुहुन्छ । चंक्रपण गर्दै एक दिन वहाँ लोटनभयो, यसेवाट संवेग पाइकन उच्चोती भई निर्वाण लाभ गरे । (२१) राहुल कुमार शिक्षाकामी अनुशासित मिक्षुहरूमा थेठ थियो । (२२) शुद्धोदनको पुरोहित पुत्र सप्तवास स्थविरले जति गर्दा पनि आफूलाई अनुशासित गर्न नसकेर दिवक भइकन आत्महृत्या गर्न लागेको थियो, तर द्यसै बेला वहाँ मर्मज भए । अहंत भए । (२३) काल-

दायी बुद्धलाई कपिलवस्तु बोलाई ल्याउने तरखर थियो, (२४) अञ्जना कोण्डञ्जको प्रथम धर्मविलम्बिपछिको उदान हो, “जति समुदय धर्म छन् । ती सबै निरोध धर्म हुन्” । (२५) उदायी स्थविर बुद्धलाई (हाती) रूपमा गुण स्मरण गर्नुहुन्छ । (२६) युवराज भैह्य स्थविर प्रवृत्यापछि “आहा सुउ, आहा मोज” भनिरहनु हुन्छ, जसलाई अन्य भिक्षुहरूले प्रवृत्यापछि पनि ‘राज्यसुख याद गरिरहेको’ भन्न थाले । (२७) अनिरुद्ध स्थविर प्रत्येक शाक्यकुलबाट कुनै न कुनै भिक्षु भएको प्रापनो कुलको प्रतिनिधित्व गर्न भिक्षु भएको थियो । (२८) आनन्द बुद्धको २० वर्षसम्म उपस्थान बहुश्रुत, गति गतिमान, स्मृतिमान र धृतमानमा थेठ भिक्षु थियो ।

थेरीगाथामा ७३ थेरीहरूमा ५ भिक्षुणी हात्रा यहाँ सम्बन्धित थेरीहरू हुन् । (१) निर्मल वित्तबाट नोकमा विचरण गर्ने तिस्याको संस्मरण सारे गम्भीर छ । (२) स्वयंबर हुने दिनेमा पति हुने “चाहने” को मृत्यु भएकोले आमा-बाबुले भिक्षुणी बन्न लगाए । (३) पुत्री अभिरूपा सौन्दर्यभिमानी थिइन्, बुद्धको धर्म उपदेशपछि सुक्तिनाभी भइन् । (४) देवयोनीको मा प्रत्येक आँखी, पूणिमा र अष्टमीको दिन उपवास बस्ने शाक्या मिताले निर्वाण लाभपछि देवयोनी पद भन्ने कुरा बुझिन् । (५) देवबह नगरको बड्ठेसीले २५ वर्षपछि बल्ल पर्मदित्रको उपदेश सुनेर कामवासनामायि विजय पाउन सकिन् ।

बुद्धको जीवनकालमा हजारौं हजार भिक्षु भिक्षुणी बनेका थिए । तीमध्ये विभिन्नविषयमा विशिष्टता पाएकालाई “एतदग्ग” प्राप्त भन्दथ्यो । ४५ जना एकदग्गी भिक्षुहरूमा कपिलवस्तु र देवबहका मात्र १० जना भिक्षुहरू थिए । मायि उल्लेख गरेका कोण्डञ्ज अनुरुद्ध, राहुल, आनन्द, कालुदायी र नन्द अतिरिक्त

४ जना अरुपतदग्गी भिक्षुहरू थिए । कपिलवस्तुका भद्विष, मैत्रायणी पुत्र र उपालि अनि देवबहका शीबलि कपशः अचकुनीत धर्म, उपदेश, विनय पालन, महालाभमा एतदग्गी थिए । १२ जना एतदग्गी भिक्षुणीहरूमा महाप्रजापति गोतमी, यशोधरा र नन्दा कपिलवस्तुका एतदग्गी भिक्षुणी थिइन् । नन्दा सिद्धार्थको दिवी थिइन् । यिनी ध्यानमा थेठ थिइन् ।

यसरी कपिलवस्तु र देवबहको साक्षा मञ्जल शालोद्यानमा बुद्धको उत्पत्ति भयो । उनी बुद्धबाट धर्मको उत्पत्ति भयो । अनि हजारौं हजार कपिलवस्तु र देवबहका वयस्क एवं युवक युवतीहरू संघमा सम्मिलित भए । बुद्ध, धर्म र संघको उत्पत्ति र बुद्धकालीन समयको विकासमा यो नेपालको अद्वितीय देन हो । बुद्धको समयदेखि आजसम्मको जीवित बुद्धधर्मको अविच्छिन्न बोद्धपरम्परा रहेको देश नेपालको त्यति न विश्वमा महत्ता छ, जति स्वयं आज विश्वशान्तिको मूल्य छ ।

भगवान् बुद्धको शरणमा

— प्रक्षण्डमान शाक्य

तिमीले दयादृष्टि छोडिगयौ
सत्रलाई शून्यतामा वाँधिगयौ
अतृप्त रह्यो तिम्रो ममतामा
दायालु तिम्रा आँखा विलाइगयौ ॥

तिम्रो शरणमा खेलन पुगेको थिएन
विदाइको समय आएको थिएन
संसारको नियम पालन गँयो
तिमीविना वाँच्ने सोचेको थिएन ॥

मुटुभरि भएको तिमी प्रतिको माया
चढाउँछौं सदा श्रद्धा सुमन तिमीमा
दुझटा फूल र प्रायंनाका गुच्छा
ओच्छाउँछौं शाक्यमुनि बुद्धको शरणमा ॥

बुद्धको क्रान्तिकारी व्यवितत्व

- प्रकाश बज्राचार्य

विचारशक्तिको विकास भएदेखि नै मानिमहरूले दुःखको परिभ्राषा बुझेका थिए । अनि उनीहरूलाई सुखको मात्र चाहना हुन थाल्यो । फलस्वरूप विभिन्न तथाकथित स्थानहरूको (स्वर्ग, भुवन, द्वंकुण्ठ, कंलाश आदि) सृजना भयो जहाँ कि सुखमात्र हुन्छ, दुःख भनेको छैदैनन भन्ने कुरा मान्छेहरूको मनमा बस्यो तर हासीलाई थाहाछ कि स्वर्गमा बसेर पनि इन्द्रलाई आपनो इन्द्रासन जोगाउन चिन्ता हुन्थ्यो । महादेव कैलाशबाट साग्नुपरेको घटनाका कथाहरू पनि सुन्न पाइन्छ । भन्नाको तात्पर्य यो छ कि यी तथाकथित ठाउँहरूमा पनि सुख थिएन तर जे होस मानिमहरूले पूर्ण सुख प्राप्त गर्नु नै 'मोक्ष' हो भनी बुझन थाले । यस मोक्षको लागि नाना प्रकारका प्रयत्नहरू गरिए । अनि विभिन्न प्रकारका यज्ञ, बलि, दान, देउता पूजा गर्नु आदिको सृष्टि भयो ।

यस्ते समाजमा बौद्धधर्मको उदय भएको थियो । मोक्ष प्राप्तिको विषयमा बुद्धलाई क्रान्तिकारी भन्न सकिन्छ । उहाँले सुख प्राप्त गर्नु 'मोक्ष' होइन बहु दुःखको अन्त गर्नु नै मोक्ष हो भन्नुभयो । पहिलेको पुरानो मोक्ष प्राप्त गर्ने उपाय सुख वृद्धि गर्ने विचारबाट शुरू भएको ले धेरै निष्कृष्ट भंसकेको थियो, बाटो बिराइ-सकेको थियो तर सुखमात्र उपलब्ध गर्ने हो भने दुःखलाई निर्मल गरिदिनुपर्दछ भन्ने बौद्धहरूको विचार छ । यसको लागि दुःखको कारण खोजी त्यसलाई हटाउनु पर्दछ । जसरी बल्ने बस्तु नभएपछि आगो बल्दैन त्यस्ते दुःखको कारण तृष्णा (स्वार्थी इच्छा) अन्त भएपछि अवश्य पनि दुःख निर्मल हुन्छ भन्ने बौद्धधर्मलिम्बीहरूको विश्वास छ । यसप्रकार बुद्धका ४ आर्य सत्यहरू- दुःख,

दुःखको कारण, दुःखको निरोध र निरोध गर्ने मार्गहरू- क्रान्तिकारी विचार हुन आयो ।

मोक्षको लागि दुःख भोग्नु अनिवार्य छ भन्ने धेरैको धारणा छ तर निर्वाण (मोक्ष)को लागि दुःख झेल्नुलाई बुद्धले कडा विरोध जनाएको थियो । उहाँले खुद द वर्षसम्म घोर तपस्या गर्नुभएको थियो । जसबाट उहाँले अनुभवबाहेक श्रूल केही पाउनुभएन । बुद्धले एकपलट जैनहरूले तपस्या गरिरहेको देखेर उनीहरूलाई विरोध गरेको घटना हासी बौद्धप्रन्थ (विविटक) मा पाउँछौं । किलामा लेट्नु, तपस्या गर्नु, धेरै दिनसम्म भूखै बस्नु, खुट्टाले भुईंमा नटेक्नु, टाउको जमिनमुनि गाडेर ध्यान गर्नु आदि जस्ता प्रचलित एवं तथाकथित मोक्षका मार्ग-लाई बुद्धले विरोध गर्नुभएको थियो ।

धेरै जसो धर्महरू ईश्वरभक्ति गर्नु नै पूजा मान्छन् तर यस्तो प्रकारको भक्तिभाव बुद्ध रुचाउँदैनये । उहाँले आचरण राङ्गो गरी कर्तव्य पालन गर्नु नै पूजा हो भनी बताउनुभयो जसलाई हासी प्रतिपत्तिपूजा भन्दछौं । पहिलो प्रकारको पूजालाई आमिस पूजा भनिन्छ । पुण्य प्राप्तिको लागि धर्म बसेर पनि सकिन्छ भन्ने कुरो हिन्दूधर्म र बूद्धधर्म दुबैमा पाइन्छन् । फरक यति छ कि बौद्धधर्ममा कर्तव्य पालन गर्नुपर्दछ त हिन्दूधर्ममा ईश्वर-को यज्ञ पूजा गर्नु पर्दछ ।

यज्ञमा वा देउताकहाँ बलि दिएर मात्र पुण्य प्राप्त हुन्छ भन्ने त यद्यपि प्रचलित छैदै तर बुद्धले हिंसालाई सधैं विरोध गरेको पनि सर्वविवितै छ । एकपलट कौशल देशको राजाले १६ वटा सप्तना देखेछ । राजा डराएर आपनो पुरोहितसंग उक्त सप्तनाको मतलब सोध्यो ।

आपनो हित हुने राज्ञो मौका आएको देखेर खुशी भई राज्यपुरोहितले भने— “भो राजन् ! यो सपना धेरै अशुभ छ । तपाईंको राज्य, प्रजा र सम्पत्तिमध्ये एक चिज अवश्य खतम हुनेछ ।”

राजा ले डराएर सोध्यो “तब यस भयलाई हटाउन के गर्नुपर्नात ?

चतुर ब्राह्मणले उत्तर दियो, “यसको लागि त दानवक्षिना दिएर, थुप्रै बलि दिएर यज्ञ गर्नुपर्दछ महाराज !”

राजा ले ब्राह्मणले भने जस्त यज्ञ, बलिको तयार गरेको यिथो तर बुद्ध आएर यस यज्ञलाई रोक्नुभयो र उक्त सपनाको सत्य भन्नुभयो ।

पुरुषहरूको एकाधिपत्य भएको समाजमा आइ-माईहरूलाई पनि उचित हक दिलाउनेमा बुद्धलाई प्रथम सफल व्यक्ति मान्न सकिन्छ । उहाँको आपनै किक्षुसंघमा पनि महिलाहरूलाई स्थान विइयो । क्तिपय नारीहरू बौद्ध बनेर निर्बाण प्राप्त भएको हामी पाउँछौं । एक-पट्ट कौसलको राज बुद्धको अगाडि रुन आएछ । बुद्धले सोध्नुभयो ‘राजन ! किन रुन भएको ?’

“भन्ते ! मेरी रानीको छोरी जन्मेको खबरले म रोएको ।” बुद्धले भन्नुभयो “यसमा रुनुपनै के छ त ? यदि छोरी बुद्धिवती एवं शीलबती छिन् भने छोरो नै चाहिन्छ भन्ने के छ ? निराश नमान । छोरीलाई राज्ञोसंग पालन पोषण गर ; क्तिपय नारीहरू पुरुष-हरूमध्या थोठ हुन्छन् ।” यसरी समाजमा नारी तथा पुरुषको बीचको दूरी हटाउनमा बुद्धको धेरै योगदान छ ।

समाजमा एक महान् कान्तिकारी जागरण तब प्रायो जब बुद्धले ‘स्वतन्त्र चिन्तन’को उपदेश दिनुभयो । “स्वतन्त्र चिन्तन” बौद्धधर्मको एक महान् विशेषता

हो । एकपट्ट गाउँलेहरूले बुद्धसंग सोधेछ, “भन्ते ! हाज्रो गाउँमा विभिन्न महात्माहरू आउने गर्दछन् । सबै आ-आपनो उपदेश मात्रै साँचो अरुहरूको झाठो भनी भन्दछन् । हामीले कहले भने को मान्ने ?”

बुद्धले भन्नुभयो, “तिमीहरूले कुनै ठूलो मान्छेले भनेको भन्दैमा मान्नुपनै केही छैन । कुनैपनि कुरोलाई पहिले तिमीहरू आफैले ठोक छ छैन राज्ञरी विचार गरेर हेर अनि मात्रै स्वीकार गर ।”

तसर्थ बौद्धधर्ममा यस्तो कुनै गन्ध छैन जसलाई कि हामीले आँख । चिम्लेर मान्नुपर्दछ तर अरु धर्महरूमा ईश्वररचित भनेर वेद, पुराण र बाइबिल आदि छन् जसलाई धर्मावलम्बीहरू नाई नास्ती नपरिकन मान्छन् ।

एकपट्ट एक अबोड विद्वान् बुद्धसंग शास्त्रार्थ-मा हारेछ । उपालि भन्ने उक्त विद्वान्ले बुद्धलाई भनेछ “मलाई पनि आपनो संघमा लिनुहोस् ।”

तब बुद्धले भन्नुभयो, “हे उपालि ! तिमीले एक चोटि आपनो धर्म छाड्नेपर्छ भन्ने केही छैन । मेरो धर्म राज्ञो छ छैन राज्ञोसंग विचार गरेर मात्रै बौद्ध बन । तिमीमाथि कसंको दबाव छैन .”

यस घटनाबाट बुद्धको महान् व्यक्तिस्वरूपको उद्गार हुन्छ । मेरो विचार बुद्धको कान्तिकारी कदमहरूमा २ कदमहरू बुद्धकालीन समाजमा साहसिक पाइलाहरू थिए । पहिलो हो समाजमा भेहनत प्रयोग गर्नेमा जोड । उहाँले भन्नुभएको “आपनो मालिक आफै हो” भन्ने उपदेश एक महान् विचार थियो । मोक्षको लागि द्यौता पुकारी प्रार्थना गर्ने बानी यसेबाट निर्मल गर्न खोलिएको थियो । कोही पनि मानिसले आपनो भविष्य-को लागि अरुको हात खुट्टामा भर गर्नु ठोक छैन । कसेलाई साइकल चढ्नु छ भने आफैले सिक्षनुपर्दछ, अरुले सिकेर काम चाहेन । त्यस्त आपनो दुःख घटाउन

प्राप्तेले प्रथास गर्नुपर्दछ । 'यो त भगवान् को लोला हो' वा 'यो त कर्ममै लेखेको' भन्दैमा काम तर्ने होइन । मेहनत गरेमा भविष्य पनि बदलन सकिन्छ भन्ने बोहुधारणा छ । प्राचिर यदि हामीलाई कमाउन् छ भने प्राप्तेले मेहनत गर्नुपर्दछ—कर्ममा छ भन्दै पाकेट भन्ने होइन, देउताले हातेमा दिन आउँदैन ।

बुद्धकालीन समाज कस्तो अवस्थामा थियो तथा अरु समाजमा कसले कसरी अरु वर्गहरूलाई होच्याइ-राखेको थियो भन्ने कुरा बुद्धले राख्नसंग चाल पाएको थियो । संस्कृत जात्यहरू बाहुण तथा क्षत्रीयहरू मात्र थिए । बाहुण विद्वान्‌हरूद्वारा रचित ४ वेदहरू संस्कृत में लेखिएका थिए । प्राप्तेले लेखेका यी वेदहरू ईश्वरको देन भनेर बाहुणहरू भन्दैये जुय अन्ने चलन श्रहिके पनि छोडै तर वेदहरूको अध्ययन गरेवापत हामी त्यसमा थुप्रे त्रुटिहरू पाउँदौ । यी त्रुटिहरू नदेखियोस् भनी बाहुणहरूले देवहरू संस्कृतमा लेखेका थिए । संस्कृतलाई ईश्वरीय भाषा बनाइदियो । तसर्थ ईश्वरका सम्पूर्ण उपवेशहरू संस्कृतमा हुन्थ्यो । बाहुणहरूको एक मुख्य काम संस्कृतको वेद तथा प्रथहरू पढेर अरुहरूलाई बुझाउने गर्दथ्यो । असल रचेका यो वेदहरूमा बाहुणहरूको उच्चवस्थान नभएको पोल खुल्ना भन्ने दरले यो वेदहरूमा 'वेश्य तथा शूद्रहरूले वेदहरू पढ्न पाइँदैनन्' भन्ने कुरा उत्तिलिखित थियो । महान् हिन्दू दार्शनिक शंकराचार्यले पनि वेद पढ्नेहरूको जिभ्रो काटिदिने भनेको छ । यस्तो सामाजिक जालबाट वैश्य तथा शूद्रहरूलाई मुक्त गरिदिने श्रेय बुद्धलाई छ । उहाँले प्राप्तनो उपवेश संस्कृतमा नदीकन पालिमा दिनुभयो । त्यसबेला पालि सबै प्रचलित भाषा थियो । संस्कृत भवीहरूमा मात्र सोमित थियो ।

बुद्ध प्राप्तनो धर्म समस्त मानववर्गमा फैलाउन

चाहन्थ्यो । जातपातको भेदभाव उन्मूलनको लागि प्रयत्न गर्नु उहाँकी अर्को क्रान्तिकारी कदम हो । यस विषयका एउटा रमाइलो घटना तब घट्यो जब एक च्यामेसाङ्ग बुद्धको मामना भयो । सुनीत भन्ने उक्त च्यामे बुद्ध देखेर ६ कदम पछि ससेर कुनामा लुक्न गयो । बुद्धले सोभनुभयो, तिमी किन पछाडि हटेको म देखेर? 'जदाक आयो 'भो अमण ! तपाईंलाई मैले छोयो भने तपाईंको जात जान्छ ।'

बुद्धले भन्नुभयो, 'तिमी पनि म जस्ते मान्छे हो नि । किन छुन नहुने ?' यसरी बुद्धले च्यामेप्रति कहना देखाउनुभयो तथा उक्त च्यामे पछि गएर बुद्धको चेला हुन गयो ।

सामाजिक कुरीति हटाउन बुद्धले गर्नुभएको प्रयत्न सराहनीय छ । एक पल्ट उहाँ भिक्षाटन जानु-भयो एक गरिबकहाँ । उक्त गरिब मान्छेले बुद्धलाई भनेछ 'भो गोतम ! तपाईंलाई भिक्षा दिन बाहान्तु तर के गर्ने ? पकाएको खाना म श्रहिले खाँदैछु, अरु दिने मसंग केही छैन । यदि हुन्छ भने म तपाईंलाई मेरो जुठो भात भएपनि दिउंकि ? बुद्धले 'हुन्छ' भने पछि बरिद्रले जुठो तर सका चाहिै खाना बुद्धको पात्रमा राखिदियो । बुद्धले कैयो अन्धविश्वासहरू समाजबाट हटाएको छ ।

दार्शनिक दृष्टिरूपेण यस्तो बुद्ध एक क्रान्तिकारी थिए किनकि बुद्धले दौता तथा निर्य भात्माको बहिरकार गरेर नयाँ व्यावहारिक दर्शनको संज्ञना गरेको थियो ।

कुनैपनि क्षेत्रमा ढूलो परिवर्तन ल्याइदिनु नै क्रान्ति हो । बुद्धले पनि सामाजिक, दार्शनिक तथा धार्मिक क्रान्तिहरू ल्याइदिएको छ । उहाँका धैर्य उपदेशहरू क्रान्तिकारी थिए । ५

गौतम बुद्ध

— जनार्दन दुङ्गाना

- छ शान्तपूर्ण रूप यो दयार्द्पूर्ण भावना
जगद् यहाँ कसोगरी हटाउनेछ कामना,
बडा वयस्कमा पनि विरागमात्र ल्याउँछ
बुद्ध्याइँ बाल रोगीमा त्रितापमात्र पाउँछ ।
- कुमार राज हुन् यिनी महाधिराजका पनि
तथापि यो महानता चटक्क त्यागदछन् यिनी,
महान्धकारमा यिनी ब्यूँझेर पुत्रदारको
अपार प्रेमवासना बुझी रहस्य स्वप्न यो ।
- कहाँ छ शान्ति सम्पदा महाधिराज मानको
कहाँ यो दर्दं तैपनि के हुन्छ बोध ज्ञानको,
लिएर सागपात नै छ साविकी स्वभाव त्यो
जगद् बुझेर यै भयो कि बोधिसत्त्व नाम त्यो ।
- अहा! महा मिठो छ त्यो बुझिन्छ धर्मको पद
पढिन्छ बौद्धग्रन्थ त्यो न हुन्छ दुःखको हद,
गइन्छ हेर्न स्तूप त्यो कहाँ कति बन्यो भनी
सिकिन्छ सत्य धर्म यो त साहां छैन बुझन नि ।
- कदापि छैन दम्भ है न रीस राग द्वेष छ
न याचकै भनेपनि अहो स्वरूप पूर्ण छ,
उपाय खोज धेर यो हजूरको प्रयाणमा
प्रयोगपूर्ण खोज यो उतार्नुपर्छ ज्ञानमा ।
- प्रशस्त एषणा बढे कलङ्क लाग्छ जन्ममा
लुच्छाचुँडी गरौ भनी रही रहन्छ भावना

- छ स्वार्थपूर्ण अग्नि त्यो सँधै हटाउने गर,
गनेर ज्ञान छदिने यहाँ कहीँ अरु छ र !
- मलाई लान्छ है यहाँ विपश्यना छ साधना
पखाल्न सबै पाप यो र हुन्छ ज्ञान सम्भना,
विवेक बन्छ उज्ज्वल सकार्य बन्छ कामना
प्रयासका पछि पछि सदा रहन्छ अर्चना ।

शान्तिधाम

— अनु. दिव्यरत्न

हे भगवन् ! प्रभु ! यही वर मागूँ ।
प्राणीमात्र सबैको जय हुने देखन सकूँ ।
काम, क्रोध, मद, मोह निमूँल होस् ।
प्रभुको भक्ति नित्य बढ्दै जाओस् ।
विद्वान् ज्ञानी गुणी सबै नै भएर ।
शुभ-मञ्जल जति सबैलाई होस् ।
कोहीडारा कसैलाई भय नहोस् ।
सबै मिलिजुलिकन उद्यमी होस् ।
आ-आफ्नो स्व-धर्ममा रमाउने होस् ।
धार्मिक सहिष्णुता चिरायु रहन् ।
स्व-चित राजको सदा असल होउन् ।
सकल प्रजाको दुःख हरिजाओस् ।
नेपाल हाझो देश स्वर्ग जस्तो होस् ।
सुख-शान्ति हुने धाम भइरहोस् ।

— ● —

Siddhartha Gautama The Buddha

-Sarju Prasad
Baneswar

Gautama Buddha's first name was Siddhartha. Gautama Buddha is a great man of the world. He was born in 563 B. C. in Lumbini forest, which is situated in the western tarai of Nepal. His Father's name is Suddhodana, who was the king of Saka dynasty of Kapilavastu and his mother is Mahamaya. Unfortunately Mahamaya died seven days after delivery. So Siddhartha was brought up under the care of his mother's sister named Gautama Prajapati who was later on married to King Suddhodana.

Gautama Buddha was a serious thinker from his boyhood. He would often be plunged in a deep-thought. He was also an extremely kind-hearted fellow. He did not kill any creature in his life. Siddhartha got an education from the pretares of the kingdom. He had a keen intelligence but he was not like his other friends. He always spent the time in deep thoughts alone. This made his father very sad. He wanted his son to grow up like a prince. So he got his son married to princess Yasodhara soon. After a year Siddhartha got a son named Rahula.

King Suddhodana wanted to make pleasure his son so he had no mind to let siddhartha know anything of the worldly miseries like disease, death, etc which might touch his heart. It is truth that no one can change one's fate. One day while Siddhartha was going out for ramble with his mate. then he saw an old man coming through the road. He looked like a very lean and thin. A cane was his only means of walking. Similarly next time he met a sick person on the way who was crying with a loud utterance of pain. For the third time while he was going outside the palace as usual he saw a dead body being carried towards the burning ghat. A group of men were following the corpse and they were weeping with deep grief. These sights touched strongly Siddhartha's tender heart. He thought that he must also become old in future and will must be suffering from illness and ultimately he must also die oneday. Then he found that nothing on earth is permanent. Every livingbeing must suffer from diseas and old age. All are mortal. That made him then very deep sorrow. Now he was always in deep thought. He thought that death is sorrow, diseas is sorrow, oldness is sorrow, not getting as desire is sorrow, so birth

is also sorrow. He wanted to free from sorrow. He wanted to find the way of salvation so he tried every possible means in the palace, to get salvation but nothing could satisfy him. At last he made up his mind to leave his palace.

One night, he left his palace. He changed his royal dress and wore a monk's clothes. Then he visited the holy places, holy people and read holy books and took an exercise yoga, but all were in vain. He even subjected his body to sever penance but could not find what he was searching for. At last he promised to dedicate himself in meditation unless he get truth. He was continuing in meditation under a peapal tree at Bodha Gaya. Then he received the light of knowledge that he had wished for.

Gautama Buddha then commenced to preach his teaching among the people. They are as follow:-

1. Be kind to creature.
2. Do not kill creatures.
3. Make your mind sinless.
4. Be good mannered.
5. Never tell a lie.
6. Do not steal.
7. Do not enmy others.
8. Do not rage.

Gautama Buddha appropriated the medium way of life. He told that medium way is only a simple way to reach in salvation. At the age of eighty, he got salvation of kusinager in India. Thereby Gautama Buddha enlightened us the teaching of non-slaughter and peace. Even now-a-days the teaching of mahatma Buddha are followed in most of the Asian countries and also in Europe and America. He is called to be the 'Light of Asia'. It will be prosperity to follow the Gautama Buddha's instructions to have the happy life.

धर्मपद-

गुह्य व्यक्ति बुद्ध, धर्म, संघया शरण्य् वनी, गुह्यसिन् दुःखसत्य, दुःख समुदयसत्य, दुःख निरोध सत्य, दुःख निरोध जुइगु आर्याष्टाङ्गिकमार्ग सत्य व्यागु श्व प्रंगू सत्ययात प्रज्ञाज्ञान बांलाक खंकी, उह्यसिया श्व शरण अतिकं कल्याणगु, भयमुक्त जुयाच्चंगु शरणमध्ये उत्तमगु शरण खः, थुकिया शरण्य् वन धा:सा तिनि फुकक दुःख मुक्त जुइ ।

- बुद्धबग्नो १२/१३/१४

नवम क्षण

— धर्मरत्न शाक्य “त्रिशूली”

अनध रतनो कालो, बालसुक्ष्मेहि खेपितो ।

दुर्लभं तवम् लद्धा, सम्भ्रा चरन्तु साध्वो ॥

“ध संसारय् ‘काल’ समय धंगु तस्ततं अमूल्यगु रत्न समानगु खः परन्तु भूर्खपिसं व्यर्थय् हे फुकाच्चनोगु ज्याच्चन । तस्ततं दुर्लभगु नवम क्षण प्राप्त ज्युच्चवंगु समयय् हे साधकपि, युक्तियात सम्यक् रूपं छच्छेगु या ।”

थुगु वचन तयागत सम्यक्सम्बुद्धं प्राज्ञादयेका विजयाःगु वचन खः। ‘काल’ धकाः भूत, भवित्य व वर्तमान समयात न धाइ परन्तु थन कालया मतलब भगवान् बुद्धं दुर्लभगु नवम क्षणयात धइविजयाःगु खः छायधाःसा ध्वहे क्षय अनगिन्ति अहा, देव, मनुष्यपि संसारदुःखं मुक्त जुयाः परमशान्तगु निर्विण साक्षात्कार यानाकाये फङ्गु क्षण जूगुलि युक्तियात ‘अनध’—अनध व्यर्थत् अमूल्यगु धकाः धइतःगु खः। अले रत्न समान जुयाः न अनध रत्न धकाः धाःगु खः।

दुर्लभगु थुगु क्षणयात नवम धकाः धाःगु छायधाःसा सम्यक्सम्बुद्धं कनाबिजयाःगु संसार दुःखं मुक्त जुया बनेगु गुगु चतुरार्थसत्य, आर्यश्रष्टाज्ञिकमार्ग, प्रतीत्य समुत्पाद व्यर्थत् अनित्य दुःख अनात्मयात सीकाः ध्वीकाः, भावितायानाः आचरणयानाः, परमशान्तगु निर्विण साक्षात्कार यायेनफङ्गु च्यागु अवस्था दु, उर्पि च्यागु अवस्थां मुक्त जुयाच्चवंगु क्षण जूयानिर्मित हे युक्तियात दुर्लभगु नवम क्षण धकाः धाःगु खः। व च्यागु

अवस्था दुष्कु धाःसा—

१) नारकीय योनिया अवस्था, २) दुर्गति अहेतुक पुद्गल व्यर्थत् तिरच्छान योनिया अवस्था, ३) प्रेत योनिया अवस्था, ४) सुगति अहेतुक पुद्गल धकाः भनूज्सां जन्मान्ध, जन्मवधिर, धकाः दुसेनिसें हे मिदां मखंपि. जन्मनिसें हे लवांयपि, पाकः, कां, खू, आप्ति प्रादि शरीरया अङ्ग प्रत्यङ्ग होन ज्वीकाः च्वनेमालीगु अवस्था, ५) मनुष्य जुयाः जन्म क्याः न प्रत्यन्त देसय जन्म ज्वीकाः च्वनेमालीगु अवस्था, ६) मिथ्यादृष्टिं ज्वीकाः च्वनेमालीगु अवस्था, ७) ब्रह्मलोकय् जन्म जुयाः न प्रसंजसत्त्व लोकय् उत्पन्न ज्वीकाः च्वनेमालीगु अवस्था, ८) अरूप ब्रह्मलोकय् जन्म ज्वीकाः च्वनेमालीगु अवस्था । थुपि हे च्यागु अवस्थायात ग्रहण दोषं युक्तगु च्यागु अवस्था धकाः धयातःगु खः।

१) नारकीय योनि— नरक धइगु सुख ध्याः भतिचा हे मदुगु, न्हावले दुःखं हे जक जीवन हना च्वनेमालीगु अवस्थागु योनि जूगुलि थन उत्पन्न जूपि सत्त्वपिसं गुबले हे सद्वर्मयात न्यनेगु अवस्था देमखुगु, न्यने फैमखुगु, ध्वीके फैमखुगु शवस्था जूगुलि यानाः थुगु योनियात भिगु क्षण धकाः धाइमखु । थुजाःगु नरकयात प्रन्थय च्यागु महानरक व लिखुगु उस्सद नर्कया नाम व्याख्या यानातःगु दु । उपि महानरकया नां थथे खः—

सञ्जीवो कालसुक्तो च संघाटो रोहवो तथा ।

महारोहव तापो च पतापो च अवीचि चाति, ॥

क) सञ्जीव नरक - थन न्हावद है [मृत्यु जूसां थःगु विषाक मकूले हानं हानं जीवित जृया: अन हे दुःख भोग यानाच्चने मालीगु नरक ।

ख) कालसुत्तनरक - सिंकःमि सिं कायेत हाकुगु हृंख चित्याः फाइथे उह्य सत्त्वया शरीरथ् न हाकुगु हृंख चित्याः सिंफाये थे हे फाइगुलि दुःख भोग यानाच्चने मालीगु नरक ।

ग) संधाटनरक - नेमुगलं वाइबलय् थे निगः पर्वत त्वानाः उकिया बिच्य लानाः दुःख भोग यानाच्चने मालीगु कम्म ।

घ) रोहव नरक - नरकया दुःख वेदना सहयाये मफयाः ख्वजक ख्वयाच्चने मालीगु नरक ।

ङ) महारोहव नरक - तस्सतं हे दुःख वेदना ज्वीगुलि सहयाये मफयाः तस्सतं हे ख्वयाच्चने मालीगु नरक ।

च) तापननरक - प्यखेसनं अनेक प्रकारया मिया तापं तप्त ज्वीकाः दुःख भोग यानाच्चने मालीगु नरक ।

छ) महातापननरक - साधारणजकं मखु महान् कपं हे मियागु तापं तप्त ज्वीकाः दुःख भोग यानाच्चने मालीगु नरक ।

ज) अवीचिनरक - प्यखेसनं ह्याउकं छुयातःगु नैपाताया अङ्गः च्यय् क्वय् न अथेहे ह्याउकं छुयातःगु नैपातां तोपुयातःगुली प्राणिपि भूहे मदयेक चित्तु चिनाः उकी उगु नैपाताया राप सहयाये मफयेक, पुकां नं थःगु भोग सिमधः तले वहे थासय् च्चनाः दुःख भोग यानाच्चने मालीगु नरक । थुकथं थुपि च्यागु महानरक दु ।

अथे हे प्रत्येक नरकया प्यखेरं शिखुगु उस्सदनरकत वयाच्चनीगु । उपि उस्सद नरकय् न अथेहे सुख भोग धैंगु ध्याः धतिचा हे मदयाः दुःख हे जक भोग यानाच्चने-

मालीगुलि यानाः लोकय् न्हावद हे बुद्ध उत्पन्न जूसां धर्म उत्पन्न जूसां उगु धर्मयात इमिसं थवण यानाः, मनन यानाः आचरण यायेमकैगु जृया: थुगु नारकीय योनियात अट्टदोष्य लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

१) दुर्गति अहेतुक पुदगल अर्थात् तिरच्छान योनि धकाः तथंक मवंसे व्यथां व्यथां वनीपि अर्थात् तथापतं कनाविज्याः गु धर्मयात ग्रहण यायेमफयेक केवल संसारचक्य हे चाहिलीगु मार्गय् खनीपि जृया: थुमित तिरच्छान धकाः धाःगु खः । उपि खः— स्थलचर-सा, म्ये, दुगु आदि पशु योनि, को गिद्ध, चलुं बलुं आदि नभचर अले न्या, व्यां, कावले आदि ज्ञलचरपि गुपि केवल त्वापायागु कर्मया फल हे जक भोगयानाः जीवन व्यतित याइपि जूपानिमित थुमिके केवल आहार, निद्रा, अय व सन्तान उत्पत्ति यायेगु हे जक सिबाय् गुगु धर्मयात थःगु बुद्धि ज्ञानं थः नालाकाये फैमखुगु जृया: थुगु तिरच्छान योनियात न अट्टदोष्य लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

३) प्रेतयोनि- प्रेत धैंपि लोभ अधिकया कारणं यानाः प्रेत ज्याच्चर्वंपि थुमिके गात, लुदन, फुदन धैंगु गुबले हे मदयाः न्हावले विःयाः प्याः चाः धैंगु हे जक आपाः जूइगुलि यानाः युमिसं न गुबले सद्भर्म थवण, मनन, आचरण याये मफंगु जूयानिमित थुगु प्रेत योनियात न अट्टदोष्य लाःगु अवस्था धाइ ।

थुपि प्रेत धैंपि न अनेक प्रकारयापि दु, थुपि मध्यय् वेमानिक प्रेत, सुचिमुख प्रेत आदि व 'परदत्तूप-जीवी प्रेत' धकाः नं दु । वेमानिक प्रेत धैंपि यद्यपि छुं पुण्ययागु फल नं भोग याये दुगु कारणं छुं समय विमानय् च्चनाः सुख भोग यायेदुसां गुलि समय थःगु प्रेतगतिया स्वभाव अनुसारं हे क्षुधा विमासां ग्रह जृया: थःगु ला थम्हं हे चच्चफुनाः वांवां न्यानाः नयेमाःपि नं

द्वाच्चनीय । सुक्षीमुख प्रेत धकाः प्वाः धाःसा पर्वत थे तथो जुयाः महु धाःसा मुलुप्वाः थे जुयाः पित्याः प्याः चाः सहशये मा:पि जूयाच्चनीय । वयोहे 'परदत्तूपज्ञोवि' प्रेत धैर्यि थः काय् महाय् कलाः छय् छुइ आदि संतति-पिसं लुमकाः दानपुण्य यानाः पयानाभ्यूगु पुण्य दुसा जक नये त्वने पुने दंपि मखुसा नये त्वने पुने धैर्यु मदयेकाः सिक, अगति, वायु, वीर, मसान आदि जुयाः दुःखसिया च्वनेमाःपि प्रेतपि । थुजापि प्रेतयोनिइ जन्म ज्वीका च्वनेमाःपिसं नं सद्गमं धइगु न्यने मखंका च्वनेमाली-गुलि थुगु प्रेतयोनियात नं अष्टदोषय् लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

४) थुपि नरक तिर्यक् प्रेतगति मुक्त जुयाः मनु हे जुयाः जन्म जुल धाःसां जन्मनिसे हे मिखां मखंकाः, जन्मनिसे हे ह्लायपनं मतायेकाः पाकः जुयाः ख्, आप्तिं आदि अङ्गहीन ज्वीकाच्चनीपि सत्त्वपिसं नं बुद्ध आदि महापुरुषपिगु न्ह्याने विज्याःसां खके मफयेकाः, सद्गमं कनाच्चपिसां ह्लायपनं मतायेकाः थःम्हं छु खौ न्यने-माःसां खौ लह्याये मफयेकाः, गनं वनेमाःसां वने मफयेकाः, छु यायेमाःसां याये मफयेकाः कायिक सदाचार, वाच-सिक सदाचार धइगु छु हे मसीकाः यायेमफयेकाः च्वनेमालीगु जुयाच्चवन । उकि थुजाःगु सुगति अहेतुन पुद्गल ज्वीका: च्वनेमालीगु क्षण जूगुलि उजाःपिसं नं सद्गमं श्रवण मनन यानाः आचरण याये मफइगु जुया-निमित थुजाःगु अवस्थायात नं अष्टदोषय् लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

५) मनुध जुयाः अङ्गप्रत्यङ्गं पूर्णं जूसां नं प्रत्यन्त प्रदेश धकाः सद्गमं न्यनेमखंगु दुर्गम, पहाड, गां, पांखा तथा अनेकाचार फाँट, जङ्गल, मरुभूमि आदि थासय् जन्म जुल धाःसा अन तथागत आदि महापुरुष-पिगु आगमन मज्जीगु वसपोलपिनियाखे वडगु दुःखं

मुक्त ज्वीगु धर्मशिक्षा न्यने मदयाः कुशलकर्म छु खः अकुशलकर्म छु खः धइगु छु मसीकाः केवल लोकचक्रय-चाःचाः हिलाच्चवनेमालीगु, थव सांसारिक दुःखं भुक्त जुयावनेगु उपाय न्यने स्वये मफयेका च्वनेमालीगु जूया-निमित थुजाःगु अवस्थायात नं अष्टदोषय् लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

६) मिथ्यादृष्टिं उज्जीकाच्चनीय धइगु मनुध जुयाः हे जन्म कथाः नं अनेक सुब भोग यानाच्चवने दुसां नं कर्म व कर्म फलय् विश्वास मदयेकाच्चनिपि, उच्छेद दृष्टिं जुयाच्चनिपि जुलधाःसा संसारवट् दुःखं मुक्त ज्वीगु सद्गमया जान लाभ याये मफइगु जूयानिमित थुजाःगु भणयात नं अष्टदोषय् लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

७) असंज्ञसत्त्व भूमिद उत्पन्न उज्जीकाच्चवनेमाःपि थुपि नं देवलोक स्वयाःनं च्वय्यागु ब्रह्मलोकय् जन्म जूपि जूसां संज्ञा हे शून्यगु भावनाद्वारा प्राप्त असंज्ञी-सत्त्व जूगुलि यानाः लोकय् न्ह्याक्व हे बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध, श्रावकपि उत्पन्न जूसां, वसपोलपिगुपाखे न्ह्याक्व हे धर्म प्रचार यानाविज्याःसां इपि असंज्ञसत्त्वपिके संज्ञा हे मदुगु केवल रूपत्कंधमात्र जूगु कारणं यानाः इमिसं थुजाःगु सद्गमं श्रवण मनन आचरण यायेवकइगु जुयाच्चवन । उकि उगु भणयात नं अष्टदोषय् लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

८) ग्रूप ब्रह्मलोकय् जन्मज्जीका च्वनेमालीगु-लोकय् ब्रह्मलोक धकाः साकार ब्रह्मलोक व निराकार ब्रह्मलोक धकाः निथी दु । उकी मध्यय् ग्रूप ब्रह्मलोक धंगु आकाशानन्त्यायतन, विज्ञानन्त्यायतन, आकिञ्चन्या-यतन व नैवसंज्ञानासंज्ञायतन धकाः ध्यंगु ब्रह्मलोक दु । थुपि ब्रह्मलोकय् उत्पन्न जूपि ब्रह्मापिके रूप स्कन्ध हे मदुगुलि यानाः उमिसं आयतन धकाः चक्ष, श्रोत, ग्राण

जिह्वा, काय धंगु हे मदहगुलि यानाः उमिसं लोकय्
बुद्ध प्रादि महापुष्पर्षि उत्पन्न जूसां, वसपोलविसं धर्म-
प्रवर्तन यानाबिज्याइबलय् अनन्तदेव बहापिसं धर्म
अवबोध यानाकासां उपि अरूप बहालोक्य च्वपिसं न
स्वयेकइ न न्यनेकइ । केवल थःगु ध्यानया फलग्रनुसार
उगु अरूप भूवनय् थःगु आयु दत्तले शून्यरूपं बितय्
यानाः आयु पवीवं हाकनं लोकचक्य् हे चाहिले माःपि
जूगुलि थगु अणयात न बहालोक मध्यय् सर्वोच्च निर-
कार जूसां, शून्य शून्य महाशून्य धाःसां अटदोषय्
लाःगु अवस्था धकाः धाइ ।

थवहे अरूप भूवनय् अन्म कायेमाःगुलि यानाः हे
अटसमाप्ति प्राप्तमह कालदेवल ऋषि सिद्धार्थया दर्शन
या:बलय् थम्ह बुद्धं कनाबिज्याइगु सद्गम न्यनाः दुखं
मुक्त ज्योमखनीगु जुल धकाः खोगु खः । वये हे आलार
कालाम ऋषि व उदकरामपुत्र ऋषि थे जाःपि ध्यानी
महापुष्पर्षि हे सद्गमयाके बिज्ञत ज्योकाः संसारचक्य्
हे लाकाच्वने मालाः तथागतं हे थुमित तःधंगु हानि
जुल धकाः ध्याबिज्याःगु खः ।

थुजाःगु च्यागू अवस्थायात हे भावान् बुद्धं
अटदोषय् लाःगु धकाः धइबिज्याःगु खः थुपि च्यागू
अणं मुक्त ज्याच्वंगु अणयात हे तथागतं दुर्लभगु नवम
क्षण धकाः धइबिज्याःगु खः । थुजाःगु दुर्लभगु नवम
क्षण प्राप्त ज्यू समयय् अर्थात् तथागत सम्यक्सम्बुद्ध
उत्पन्न ज्याः वसपोलया शासन दयाच्वंगु समयय् मनूष्य
अन्म क्याः न काँ, ख्, पाकः व शुद्धकमनस्थिति प्रादि
अङ्गप्रत्यङ्ग हीन ज्योकाच्वनेमाःगु बुद्धधर्म न्यने दुगु
जक मखु बुद्धया अन्मभूमि ज्याच्वंगु नेपाः देशय् नेपाः-
मि द्यायेकाः अन्म ज्याच्वंगु समयय् नियतमिथ्या दृष्टि
मज्जुसे कर्म व कर्मफलय् विश्वास तद्विज्ञयाः शाश्वत
दृष्टि व उच्छ्रेद दृष्टिस मलाइगु तथागतं देशना याना-
बिज्याःगु मध्यममार्गं ज्याच्वंगु आर्यं अटाङ्गकमार्गया
शील, समाधि, प्रज्ञा ज्ञान न्यनाः मनतयानाः आदरण

यानाः, भावित यानाच्वनेदुगु थव ज्ञीगु निमित नवम क्षण
खः । थुजाःगु नवम क्षण लाभ ज्याच्वंगु समयय् ज्ञीसं
वाल मूर्खपिसं थे थुकियान सिति छ्यवयेमजिल ।

थुजाःगु अमूल्यगु समयय् ज्ञीसं बुद्धया उपदेश
अनुसार थःत छ्यलायंकेकत धाःसा हे जक ज्ञीत सम्यक्-
रूपं आचरण याःपि साधक धकाः धाइ ।
तथागतया उपदेश खः—

सब्ब पापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसदःदा ।

सवित्त परियोदपनं, एतं बुद्धानुसासनं ॥

दश प्रकारया पाप मयायेगु, कुशलकर्मयात
सम्पादन यायेगु । थःगु चित्तयात थःगु बसय् तयेगु थव
हे बुद्धया अनुशासन शिक्षा खः ।

थन पाप धकाः दश अकुशल कर्मयात धाःगु खः ।
व खः कायं याइगु स्वंगु, वचनं याइगु प्यंगु व मनं
याइगु स्वंगु अकुशल कर्म थुकियात दशाकुशलकर्म धकाः
न धाइ । व थे हे कुशलकर्म धकाः दश कुशल कर्मपथ-
यात धाःगु खः । व खः—

दान शीलं च मावना, पतिपत्तानुमोदन ।

वेद्यावच्च पचायंच, देशना सुति दिद्विजु ॥

१) दान खीगु, २) शील पालन यायेगु, ३)
मावना यायेगु, ४) पुण्य प्राप्त ज्यू पुष्पदान यायेगु,
५) मेविसं याःगु पुण्य अनुमोदन यायेगु, ६) थःस्वयाः
मानय यायेमाःपि ज्ञानवृद्ध, वयोवृद्धिंगु सेवा सुधुषा
यायेगु, ७) यायेमाःगु ज्या बांलाक कर्तव्य भा:पाः
यायेगु, ८) धर्मदेशना यायेगु, ९) धर्म अवण यायेगु व
कर्म व १०) कर्मफलय् विश्वास यानाः सम्यक् दृष्टिक
ज्ञडिगु । थुपि हे निन् कर्मयात कुशल कर्मपथ ध्यातःगु
खः ।

वथे हे थःगु चित्तयात वंवये मठोसे बुद्धोपदेश-
नुसार अनित्य, दुःख, अनात्मयात खंकाः थःगु चित्तयात
थम्ह थैये एकाप्र यानाः विपश्यनामावनाय दृष्टियानाः
संसार दुःखं मुक्त ज्यावनेगु हे बुद्धया अनुशासन खः
धकाः शीत प्राप्त ज्याच्वंगु नवम क्षणयात सम्यक्
रूपं आचरण यानाः धात्येयाहृ साधक उवी कयेमाः । ●

(दृ २५, ल्या: ६ पाँचें कथहं)

विधुर महाजातक

(मन्त्रीयात नागलोक्य तयेयंकूगु)

- भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर

बोधिसत्त्वयागु धर्मोपदेश न्यनाच्चवंहा पुण्णकं, “महामन्त्री ख्व साधु नरधर्म व्यंगुलिसं थःगु जीवन-यात सुरक्षाया लागी याचना यानाच्चवंगु आभाव खनेदु । धार्थे धायेमाल धाःसा महामन्त्री जिगु ख्वाः न्हापा गवले हे खंगु मदु । नापं गनं च्वनावये नंहा पासा नं मखु । अथे जूसांतवि ह्वापा ह्वापा गनं नापं च्वनावये नंपि थे बांलाक परिचय दुष्पि ह्वस्यूपि मित्र पासापि थे यानाः जितः थःगु छेय् अत्यन्त उत्तमगु यासय् तयाः सम्मान सत्कार आपालं यानाहःगु दु । जि वयकः महामन्त्रीयागु छेय् स्वन्हयंकं तःधंगु सुख अनुभव याना वयेधुन । आः महामन्त्रीयात स्यानाछ्वयेमाःगु मेता कारणं मखु केवल मिसा छह्यसिगु कारणं यानाः जक खः । सकल प्रकारं महामन्त्री धर्मदेशना यानाविज्याःगु ‘साधुनर व्यंगु धर्म’ जि आः यानायेकेगु ज्या लाभा-लाभ स्वयेबलय् अत्यन्त उत्तम जू । जि थःह्य हित चिन्तक मित्रयात द्वेष याःहा जूवनी यदि जि महामन्त्री-यात आः थर्थे स्यानाछोत धाःसा, साधु नरधर्म पालन मयाःहा जूवनी । अथे यानाछ्वये योग्य मजूगुलि यानाः व इरन्धती राजकन्या जितः छुयायेत माःगु दु ? ख्व महामन्त्रीयात इन्द्रप्रस्थ नगरय् तयेयंकाः वसपोलया नगरबासीपि व काय् म्हाय् कला । इस्तमित्रपित खुसि

प्रसन्न यानाः धर्मसमास फेतुकाथकेमाल ।” धकाः कल्पना यानाः — ‘भो अत्यन्त महान्गु प्रजाज्ञान दया विज्याकहा महामन्त्रीजु ! जि छःपिनिगु छेय् स्वन्हयंकं सुख आनन्दपूर्वकं च्वनावये धुन । छःपिस नं जितः नयेगु त्वनेगुली बांलाक सेवा संप्रह यानाविज्यात । छःपित जि द्वेषभाव याये अशोऽयहु जिहा महान्ह्या मित्र त्वाय्पासा समानहा खः । जि छःपित धार्थे नं है तोता छ्वयेगु जुल । छःपिथः छेय् लगाहाविज्याहु । भो महामन्त्रीजु ! जि नागराजनाप थःपिति सम्बोध तयाच्चवनेगु आवश्यकता मन्त । नागराज कन्यायात लाभ याना कायेया लागी यज्याःगु मखुगु अकर्तव्यगु ज्या याये योग्य मजू । छलपोल महामन्त्रीजु जितः बांलाक धर्म, कर्तव्य व अकर्तव्ययागु उपदेश विद्या-विज्याःगुलि यानाः छःपित स्यानाछ्वयेगुलि जि मुक्त ज्वी धुन ।” धकाः धायेव बोधिसत्त्वं “भो यक्षदेव ! छःपिस जितः जिगु छेय् वयाः तःवयेमते । छःपिनि ससःबौ ज्वीमह नागराजं राजय यानाच्चंगु नागलोक्य श्यकेयंकाद्यु । जि ग्रन नागलोकयागु यश ऐश्वर्यं सुख सम्पत्ति नं मखनानिगुलि यानाः नागलोक्य छकः स्वःवनेगु इच्छा जुयाच्चवन” धकाः धयाविज्यात ।

उगु समयस पुण्णकं “भो अत्यन्त उत्तमगु प्रज्ञा

वयाविज्याकर्त्ता महामन्त्रीजु ! छाप छलपोलं थज्याःगु
खें ह्लानाविज्यानागु ? गुगु बस्तु थःत हित याइगु व
थःगु लागी प्रयोजन ज्वोमखु थःत अन्तराय नुकसान याये
यःगु बस्तुयात प्रज्ञावान् पिसं स्वःबने योग्य मजूः। अज्याःगु
शत्रु जुयाच्चंगु बस्तुयात तापाकाः हे जक तयेमाः धकाः
प्रज्ञावान् पिसं धयातयेकतयेकं छु कारणं यानाः छलपोल-
या शत्रु जुयाच्चंपि नागलोकय् बनेगु इच्छा यानाविज्या-
नागु ?” धकाः न्यनेव उत्तम प्रज्ञावान् बोधिसत्त्वं “भो
यक्षदेवया सेनापतिजु ! जिन थः शत्रुतयनाप तापाक
अलग जुयाच्चवनेमाः धंगु कारण बांलाक सीकाच्चवनागु
डुः। छि धयादीगु खें धार्थें न खःगु छें खः। अथे जूसां
तवि जि मन्मिगु मखुगु ज्या गवलें यानाच्चवनागु मदु।
कुशल कर्म हे जरु वृद्धि यानावयाच्चवनागु जूगुलि यानाः
जि सिनावनी धंगु भयखनार यानाः चवने माःगु कारण छुं
मदु। धार्थें धायेमाल धाःसा आपालं कृद्धि आनुभाव
स्त्र अत्यन्त कडागु रौद्रगु स्वभाव दुम्ह प्रभिमानीम्ह
छिथे ज्याम्ह यक्षराजयात नापं धर्म खें कनाः कोमल
यानाः जि सीम्वायेक सुखपूर्वकं त्वःतके बीघुन। नाग-
राजयात ने छितःथें तुं धर्मोपदेशद्वारा कोमल यानादीगु
जिगु कर्तव्य जुयाच्चवन। उकि छि जितः नागलोकय्
तयेयंकाच्यु !” धकाः निवेदन यानाच्चवनागु खः धकाः
धाल।

व खें न्यनाच्चंम्ह पुण्णक यक्षं “यसल जुल मो
महामन्त्रीजु ! छःपि अन नागलोकय् बिज्यायेगु हे
इच्छा जूसा जि तयेयंका बो !” धकाः जमान यानाः
प्रसन्न जुयाः “भो महामन्त्रीजु ! बिज्याहुं सुनापं समान
मजूगु जिगु कृद्धियागु आनुभावं छःपिन्त अन यंका बी।
छःपि अन बिज्यानाः आपालं आनुभाव दुपि अन च्चंपि
नागतयत सोयाविज्याहुं। व नागलोक जिमि कका
जुयाच्चंम्ह वेस्सवष्ण देवराजं बास यानाच्चंगु देवनगर

समानं सुराप्य जुयाच्चवन। एयाखं ह्लीणि, बाजे थाइ-
म्ये हालिपि नागकन्यातसें छचाःखेरं चाःहुइकाः, चान-
ह्लिनं यदिक थःगु आनुभाव प्रताप आनन्दपूर्वकं समव-
वित्यानाच्चवन। अनेअनेगु नयेगु द्वयनेगु बस्तु आवि-
नं विशेषलूपं अन सम्पूर्ण जुयाच्चवन। तिसा वस सुग-
लेपन श्रीखण्ड, अनेक प्रकारयागु भूमिइ बुयावंगु स्वां
लखय् बुयावडगु स्वां, अन्त मदुगु भुवन-विसानं जा-
ज्वल्यमान जुयाः, ने न्याइबल्य बिजुलियागु नगर-
चमक्य् ज्योर्थे जुयाच्चवनी ” धकाः नागलोकयागु बयान-
प्रशंसा यानाः बोधिसत्त्वयात मनोमय सिह व बोसलया-
द्याःने गयेकाः नागलोकपाखे बन। अन धयेव पुण्णकं
मतिइतल कि नागराजं थव विधुर महामन्त्रीयात खनेव
कोध पिमकासे बांलाःगु मनं स्वत धाःसाला जिहे जिल,
अथे मखयाः नागराजं कोध पिकयाः ततःगोगु मिखां
स्वःगु खेसाथं तुरन्त हे महामन्त्रीयात सिह व बोसलया-
द्याःने जिगु ल्यूने तयाः विस्युवये !” धकाः मतिइ तयाः
बोधिसत्त्वयात थः ल्यूने सलह्यू तयाः नागलोकय् नाग-
राजया न्याःने बनाः हाजिर जूवंगु जुयाच्चवन।

वरुण नागराज बोधिसत्त्व महामन्त्रीनाप पुण्णक
वयाच्चंगु खनेव, “भो माणवकजु ! छं विधुर महामन्त्री-
यागु नुगःचु कयाहयेत मनुष्यलोकय् बनाः प्रज्ञावान्
महामन्त्रीयात थन हयाबीवं छंगु ज्या। सिद्ध जुलला ?”
धकाः न्यनाविज्यायेव पुण्णकं “भो मालिक नागराज !
छलपोलयात न थव विधुर महामन्त्री आवश्यक जुया-
च्चंगु डु। छलपोलयात मालाच्चंह्य, आवश्यक जुया-
च्चंगु महामन्त्री थन थयंकः ज्यायेदुंकल। धर्मयात पालन
यानाच्चवनादीम्ह महामन्त्रीयात जि धर्मनुकूलरूपं हैं
ब्रनाहया बीघुन ; मनुष्यपिसं विशेषरूपं पूजा। सत्कार
याकाच्चवनाविज्याम्ह महामन्त्रीयागु न्यने हे ययापुसे
च्चंगु सलं धर्मदेशना यानाविज्याइगु धर्मयात छलपोलं
थम्हहे दृष्टान्तरूपं न्यनाविज्याये, सौयाविज्याये दत ,
सत्पुर्षपिन्नाप सत्संगत यायेदुगु अत्यन्त हे दुलंभ जुया-
च्चवन। आः स्त्रीत थये धर्मथवण यायेदुगु थव शीगु
तःधंगु सोमाय खः महाराज !” धकाः विन्त यान-
विल।

श्री ५ महाराजाधिराजबाट पठाइदवसेको समवेदना

श्री ५ महाराजाधिराज तथा श्री ५ बडामहारानी
बाट

संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको दुःखद निधनमा
शोकसंतप्त भिक्षु अनगारिका उपासक तथा उपासिकाहरूलाई

हार्दिक समवेदना !

राजदरबार, काठमाडौं

नेपाल ।

मिति:- २०५४। ७। ११। २

नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी

(एकीकृत मार्कसवादी लेनिनवादी)

केन्द्रीय कार्यालय

मदननगर, वल्ख, काठमाडौं

मिति:- २०५४। ७। १२

श्री भिक्षु सुदर्शन महास्थविर
उपाध्यक्ष, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ

नेपालका सबैभन्दा जेष्ठ द७ वर्षीय संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको तानसेन
स्थित मिसन अस्पतालमा आज विहान द. ३० वजे निधन भएको खबरले हामीलाई अत्यन्त
दुःखित र स्तव्य पारेको छ ।

म यस दुःखद घडीमा आफ्नो पोर्टीको तर्फबाट समेत शोकसंतप्त अखिल नेपाल भिक्षु
महासंघप्रति हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछु । दिवंगत महास्थविरप्रति श्रद्धान्जली अपेण गर्दछु ।

मनमोहन अधिकारी
अध्यक्ष

नेपाली कांग्रेस

केन्द्रीय कार्यालय
काठमाडौं, नेपाल

९ कार्तिक २०५४

आदरणीय भिक्षु सुदर्शन महास्थविर,
उपाध्यक्ष

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, काठमाडौं।
मार्फतः आनन्द विहार, तानसेन, पाल्पा।

नेपालको ज्येष्ठ भिक्षु संघनायक शाक्यानन्द महास्थविरको यही कार्तिक द गते पाल्पाको
तानसेनमा निधन भएको सुन्दा मलाई अत्यन्त दुःख लागेको छ ।

बुद्धदर्शन र संस्कृतिका मूल्य र मान्यतालाई आधुनिक जनजीवनमा विस्तार गर्ने कार्यमा
स्वर्गीय संघनायक शाक्यानन्द महास्थविरले नेपाल र नेपालबाहिरसमेत गर्नुभएको योगदान
अत्यन्त विशिष्ट र महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

यस दुःख र शोकपूर्ण घडीमा नेपाली कांग्रेसका तर्फबाट र मेरो आफ्नै तर्फबाटसमेत स्वर्गीय
ज्येष्ठ भिक्षु संघनायक शाक्यानन्द महास्थविरप्रति हार्दिक श्रद्धाङ्गली तथा परम शान्ति निवाण
प्राप्त होस् भन्ने प्रार्थना गर्दै सम्पूर्ण संघ परिवारप्रति सम्बोधना र सहानुभूति ब्यक्त गर्दछु ।

गिरजाप्रसाद कोइराला

समापति

WAT BOVORANIVES VIHARA

President:

All Nepal Bhikkhu Association

Kathmandu, Nepal.

Your Venerables,

I have with Dhamma-Samvega of the sudden death of His Eminence Sanghanayaka Sakyamuni Mahasthavir spiritual power of the All Nepal Bhikkhu Association of Nepal. He was one of pioneers who revived Theravada Buddhist in Nepal. His contribution should be cherished with pride and remembered with respect by all Buddhists. Moreover, He was well-known to and highly regarded by the Thai Sangha and Thai Buddhists. His demise is a great loss to Nepalese Buddhists.

Please accept Dhamma Samvega and the sincere condolence from Thai Buddhists at this time of Your great Loss.

(Somdet Phra Nyanasamvara)
Supreme Patriarch of Thailand

श्री लोकद्वारा गतिविधि

(नेपालीभाषा)

बुद्धपूजा

२०५४ आश्विन ३०, काठमाडौं-

आनन्दघटीविहारमा प्रत्येक पूर्णिमामा हुँदै आएको बुद्धपूजा कातिक पूर्णिमाका दिन यसि भिक्षु उपसंघमहानायक भिक्षु अनिश्च भवास्थविर समक्ष शील प्रार्थना भई शुरू भयो । उक्त बुद्धपूजामा आनन्दघटीविहार निवासी शासनेर पञ्चारत्नबाट धर्कदेशना गर्नु हुँदै सिद्धार्थकुमारले बोधित्व प्राप्त गरिसकेपछि धर्मचक्रप्रवत्तन गर्दै चारिका गरिरहनु हुँदा उपतिस्स र कोलित दुइजना साथीहरू संजय परिव्राजकहरौ दुःखको अस्थ गर्ने बिषयमा सोढौ रहेको बेलामा अस्तजी भन्नेले उपतिस्सलाई—

‘ये धर्मा हेतु प्रभवा, हेतुस्तेषां तथागतः

हृषबद्धतेषां च यो निरोधः महाथ्वण ।’ को व्याखा गर्दै धर्मदेशना गरेको धर्मथवण गरी श्रोतापत्तिफलमा प्रतिष्ठित भएको र त्यही देशना सुनी कोलित पनि श्रोतापत्तिफलमा प्रतिष्ठित भई बुद्धकहाँ प्रवृत्तित भई सारिपुत्र, मौदगत्यायन नामबाट प्रसिद्धि हासिल गरे— सारिपुत्र बिषयमा अति बढूर र प्रज्ञामा अग्र भएको कारणले गर्दा— भगवान्‌को संघमा अग्रथावकपदमा प्रतिष्ठित भएको कुरा बताउनुभयो ।

धर्मदेशनापछि— भिक्षु कुमार काइयप महास्थविरले— भिक्षुसंघनायक भन्ने शाक्यानन्द महास्थविर दूष वर्षको बयोबृद्ध उमेरमा विरामी भई पाल्या, तान-सेनको अस्पतालमा भर्ना हुनुभएको र उहाँलाई टी बी.

आनन्दभूमि

भएको कुरा जानकारी दिनुभयो । विरामी हुनुभएका पुज्य भिक्षुको उपचार एवं हेरचाहको निमित्त काठमाडौं-बाट भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविर, भिक्षु अनुमदस्सी, उपासिका विद्या र सुभद्रा गरी चारजना तानसेन पाल्यामा गइसकेको कुरा जानकारी दिनुकासाथे पुण्यानुमोदन गरी सभा विसर्जन गर्नुभयो । उक्त दिन विहारका दायक समाबाट जलयान एवं भोजनदान पनि भएको थियो ।

पट्टानपाठ सम्पन्न

२०५४ कातिक १२, काठमाडौं-

नेपालको जेठो भिक्षु संघनायक शाक्यानन्द महास्थविरको निर्वाण कामना गर्दै आएको पट्टानपाठ आज कीतिपुरस्थित श्री कीतिविहारमा सम्पन्न भयो ।

दिवंगत व्यक्तिको सम्मना गर्दै गरिने विशेष पाठ पट्टानपाठमा हेतु, आरम्भण, अधिष्ठिति, अनन्तर, समनन्तर, कस्म, विपाक, आहार, इन्द्रिय, शान, मरण आदि जन्म मरण र मुक्तिको प्रत्यय धर्म २४ पञ्चवयको स्मरण गरिएँ । पाठ समाप्त अवसरमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले दिवंगत संघनायकको गुणको चर्चा गर्दै विशेषत; नेपालको पहाड पहाडमा बुद्धधर्म प्रचारमः भएको योगदानको उल्लेख गर्नुभयो ।

कृतज्ञता ज्ञापन

२०५४ कातिक १२, कीतिपुर—

श्री ५ महाराजाधिराज तथा श्री ५ बडामहारानीबाट नेपालको जेठो भिक्षु संघनायक शाक्यानन्द

महास्थविरको निधनमा शोक समवेदन। सन्देश वृक्ष मएकोमा भौमुक सरकारमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले सविनय कृतज्ञता ज्ञापन गरेको छ। अखिल नेपाल भिक्षु महासंघबाट परम्पुत्र सोमदेव संघराजा फ्रां ज्ञान संवर सकल महासंघ परिणायकमा नेपाल भिक्षु संघलाई धर्म संवेगका साथ धर्म प्रदान गर्नुभएकोमा सविनय अभिवादन प्रकट गरेको छ। साथै प्रधानमन्त्री सूर्यवहादुर थापा, प्रतिपक्षी दलका नेता एवं एमालेका सभापति मन्मोहन अधिकारी, नेपाली कांग्रेसका सभापति एवं पूर्व प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइराला, श्याम्शार र थाइलेण्डका राजदूतहरू श्रीलङ्काका चार्ज डे अफियस एवं विमल संघ संस्था र महानुभावहरूमा पनि अखिल नेपाल भिक्षु महासंघबाट कृतज्ञता ज्ञापन गरेको छ।

शोकसभा

२०५४ कातिक १३, काठमाडौं—

नेपालको जेठो भिक्षु संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको स्मृतिमा आज बृद्धविहारमा धर्मोदय सभा तथा अरु बौद्ध संघसंस्थाहरूको संयुक्त रूपमा आयोजना गरियो। संघनायकको तस्वीरमा फूलको माला तथा पुष्पगुच्छा तथा खाता अर्पण गरी आयोजित शोकसभामा धर्मोदय सभाका कार्यवाहक अध्यक्ष लोक-दर्शन वज्राचायंले दिवंगत भिक्षु शाक्यानन्दज्युको चिनारी र प्रवृत्तिकारेमा बहाँले जन्मदेखि अन्तसम्मको बारेमा प्रकाश पार्नुभयो। अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले भिक्षु भए-देखिन बहाँको धर्म प्रचार एवं बौद्ध पुस्तकहरूको लेखन-बारे पनि प्रकाश पार्नुसएको थियो। भिक्षु महासंघके अध्यक्ष भिक्षु कुमारकाश्यपले दिवंगत भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरबाट भिक्षुहरूलाई मात्र नभई अन्य बौद्ध, उपासक, उपासिकाहरूलाई अनुकूल्या राख्नुभई बौद्ध-

धर्मसमा विशेष दिक्षित गर्नुमा सफल व्यक्तित्व हुनुभएको कुरा बताउनुभयो। येरवाद बौद्ध दायक केन्द्रीय परिवर्द्धका अध्यक्ष बछतबहादुर चित्रकारले बहाँ दिवंगत अन्तेलाई काठमाडौंमध्या पाल्पा प्यारो लागेको कुरा बताउनु हुँदै— कठिनदानमा केही सुधार न्याउनुपर्ने कुरा बताउनुभयो।

ज्ञम, जरा, व्याधि मरणको दुःखबाट कोही मुक्त नहुने कुरालाई हृदयज्ञम गराउनुभई उक्त सभामा भिक्षुको निर्वाण कामना गर्दै एक मिनेट मौन धारण पश्चात् विभिन्न बौद्ध निकायहारा बहाँको निर्वाणप्राप्ति-को लागि प्रार्थना गरियो। धर्मोदय सभाका महासचिव डा. दिरस्तमान तुलाधरद्वारा संचालित सो सभामा श्री ५ महाराजाधिराज तथा श्री ५ बडामहारानीद्वारा पठाइबक्सेको सन्देश पनि सुनाइएको थियो र धर्मोदय सभा पाल्पा शाखा मार्फत् आनन्दविहार परिवारमा समवेदना पठाइएको थियो।

संघनायकको निधन

२०५४ कातिक १२, काठमाडौं—

नेपालको ज्येठ संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर फोक्सो, कलेजो र दमसम्बन्धी रोगबाट योहित हुनुभई मिसन अस्पतालमा उपचार गराउँदा गराउँदै द कातिक २०५४ शुक्रबारका दिन विहान द. ४५ बजे उहाँको निधन भयो।

वि. सं. १६६७ मा भोजपुरमा जन्मनुभएका कुलधन शाक्यका सुपुत्र चक्रधन शाक्य वि. सं. १६६७ मा गृहस्थाग गर्नुभई वि. सं. १६६८ मा भारतमा कुशी-नगरमा थामणेर र वि. सं. १६६२ मा म्यानमारमा उपसम्पदा भई भिक्षु हुनुभएको थियो।

बौद्ध धर्म दर्शनको ७ वर्षसम्म म्यानमारमा अध्ययन गर्नुभई वि. सं. २००० देखि तानसेतको आनन्द

विहारमा बस्नुभई नेपालको प्रायः सबैजसो जिल्ला-हरूमा पदयात्रा गर्नुभई बुद्धधर्मको प्रचार प्रसारमा महत्वपूर्ण योगदान पुःयाउनुभएको छ ।

वि. सं. २०५३ चैत्रमा संघनायक महास्थविरले नेपालमा बुद्धधर्मको प्रचार प्रसारमा महत्वपूर्ण योगदान दिए बापत म्यानमार सरकारले “अग्रगम्हासधम्म जोतकधज” धार्मिक उपाधिबाट सम्मान गरेको थिए । लंकाबतारसूत्र, गौतम बुद्ध र मेरो जीवनयात्रा आदि २० बटा पुस्तक पुस्तिकाहरू लेखनुभएको छ । उहाँ बुद्धधर्म दर्शनको प्रकाण्ड विद्वान् हुनुको माथै हिन्दूधर्मका पनि ज्ञाता हुनुहुन्थ्यो । उहाँको जीवनयापन सरल र सादा थिए । आनन्दविहार तानसेनमा उहाँको पाठ्यव शरीर दर्शनार्थ र गते दिनभरि रात्रिकोमा हजारौ श्रद्धालुहरूले अन्तिम श्रद्धाङ्गली अर्पण गरेका थिए ।

थाइलैण्डका संघराजा परम पूज्य सोमदेव फा ग्राणसंवरज्य अद्देय शाक्यानन्द महास्थविरको दुःखद निधनमा गहिरो धर्मसंवेग उत्पन्न भएको कुरा दर्शाउनु हुँदै उहाँको निर्वाण कामना गरी शोक सन्देश पठाउनुभएको छ ।

विहान १०.३० बजे तानसेन टुङ्डिखेल खुल्ला मंचमा आयोजित अन्तिम श्रद्धाङ्गली समारोहमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, म्यानमारका राजदूत महामहिम उ चिन्लेट, समेत एवं पूर्वमन्त्री विठ्ठु पौडेल, पाल्याका संपूर्ण बौद्ध संस्थाहरूको तर्फबाट संघनायकका निजी सचिव छत्रराज शाक्यले महास्थविरको निधन भएकोमा गहिरो शोक व्यक्त गर्दै उहाँको निर्वाण कामना गर्नुहुँदै श्रद्धाङ्गली व्यक्त गरेका थिए । श्रीलंकाका चार्ज डी एफसे श्री कहणादासा र धर्मोदयसभा नेपालबाट प्राप्त भएको शोक सन्देश पढेर सुनाइएको थिए ।

उपसंघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष एवं संघनायकका सचिव भिक्षु सुदर्शन महास्थविर लगायत १३ जना भिक्षु एवं अनगारिकाहरूका साथै पाल्याका संपूर्ण बौद्ध संस्थाका अध्यक्षहरू एवं श्रद्धालु उपासक उपासिकाहरूले अन्तिम श्रद्धाङ्गली अर्पण गरेका थिए ।

आज विहान ११ बजे विभिन्न बौद्ध संस्थाहरू बैनरसहित र अन्य समिलित भएका “अन्तिम सम्मानयात्रा” ले तानसेन नगर परिक्रमा गरी रामबीघाट पुःयाई बौद्ध भिक्षु परम्परा अनुसार उहाँको अन्त्यघटी संस्कार सम्पन्न परिएको छ ।

श्रद्धाङ्गली

२०५४ कातिक १४-

संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको द७ वर्षको उमेरमा दिवंगत हुनुभएको सातौ दिनको पुण्य तिथिमा ज्ञानमाला समा महाचैत्यविहार, बौद्ध महिला आजीवन दायक समिति र युवक बौद्ध मण्डल(YMBA) समेतको संयुक्त पाठ्योजनामा ज्ञानमाला सभाका अध्यक्ष कृष्णप्रसाद शाक्यको सभापतित्वमा श्रद्धाङ्गली सम्पन्न भयो ।

उक्त शोक समाप्ति दिवंगत भिक्षुप्रति श्रद्धाङ्गली व्यक्त गर्दै बौद्ध महिला आजीवन दायक समितिया अध्यक्ष सुधी सुमना शाक्यले भिक्षुले दिनुभएको योगदानहरू बारे चर्चा गर्नुभयो भने बूद्ध उपासक जयमान शाक्यले दिवंगत भिक्षुसंगको आपनो पूर्वस्मृतिहरूबारे चर्चा गर्नुभयो ।

युवक बौद्ध मण्डलका अध्यक्ष दिलबहादुर शाक्यले तानसेनस्थित विहारहरूमध्ये एउटाको नामकरण शाक्यानन्द महास्थविरको नाममा हुनुपर्ने र उहाँको प्रतिमा समेत स्थापना गर्नुपर्ने आपनो विचार राख्नुभयो ।

सो बेला ज्ञानमाला सभा विशेष समितिका प्रमुख चक्रोरमान शाक्याले शाक्यानन्द स्मृतिकुटीको निर्माण र वहाँको पूर्ण कदको प्रस्तर मूर्ति स्थापना गर्ने प्रस्ताव अत्यन्त महत्वपूर्ण छ भन्नुभयो । सो बेला दिवंगत

मिक्षुको निर्वाण कामना गर्दै एक विनेत मौन धारण गरिएको थियो । ज्ञानमाला सभाका सचिव उत्तमकुमार बज्जावार्यबाट संचालित सो कार्यक्रमपछि दिवंगत मिक्षुको स्मरणमा दृष्टि बटा दीप प्रज्ज्वलित गरी प्रदीप पूजा गरिएको थियो ।

अन्तर्राष्ट्रिय जेठ नागरिक दिवस २०५४ आश्विन १५, काठमाडौँ-

बौद्ध वृद्धाश्रम, बृद्धविहारको आयोजनामा अन्तर्राष्ट्रिय जेठ नागरिक दिवस मनाइयो ।

अन्तर्राष्ट्रिय जेठ नागरिक दिवसबाटे परिचय दिनहुँदै स्वास्थ्य सेवा तथा शान्ति आश्रम शंडमुलका सदस्य प्रेमलाल चित्रकारले इ. सं. १९८३ मा संयुक्त राष्ट्रसंघबाट भियनामा भएको विश्व एसेम्बलीबाट अन्तर्राष्ट्रिय वृद्धदिवस मान्नुपर्ने निर्णय गरिएकोले सोही अनुसार नेपालमा पनि यसको महत्त्व र आवश्यकता बढ्दी यस वर्षदेखि मनाउन थालेको ज्ञानकारी गराउनुभयो र सोही ग्रवसरमा सन् १९६० मा कार्यको संचालन गर्न अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा कोष खडा गर्ने निर्णय अनि सन् १९६१ मा संयुक्त राष्ट्रसंघबाट *ELDERLY DAY* भनी त्यसको संदान्तिक पक्षमा जोड दिइएको ज्ञानकारी गराउनुभयो ।

सो समारोहमा मिक्षु सुमंगल महास्थविरबाट नेपालमा पनि जेठ नागरिक दिवस आयोजना गर्न पाउनु गौरवको कुरा हो । यस दिवसको ग्रवसरमा बृद्ध-बृद्धाहरूको सेवाको लागि तत्काल केही विन नपके पनि निजीक्षेत्रबाट एउटा बृद्धाश्रमको संचालन गर्ने

अठोठ लिई बनेपामा भवन बनाउने कार्य पूरा गरिसकेको ज्ञानकारी दिनहुँदै अब बृद्धाश्रमको संचालनमा बाधा, अड्चन र अष्टम्यारोको महसूस गर्नुपरेको कुरा बताउनुभयो ।

साथै जेठ नागरिकको सेवा, आधिक, शारीरिक, मानसिक, आध्यात्मिक तथा स्वास्थ्यको साथै बृद्धाश्रमहरूको आवश्यकतामात्रि चर्चा गर्दै श्रीमती सावित्री थापा, संस्थापक अध्यक्ष शान्ति आध्रम, सोमप्रसाद गोचन, महासचिव रापान, श्रीमती मिनर्भा मानधर, श्रीमती विजया प्रधान र डा. गजेन्द्रमणि प्रधान आदिले बोल्नुभएको थियो ।

बृद्धाश्रमका महासचिव श्रीमती इन्दिरा मानधर ले बौद्धबृद्धाश्रमको स्थिति र आवश्यकताको चर्चा गर्दै धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभयो ।

जनककुमार नेवा:बाट गरिएको स्वागत अभिवादनबाट संचालित सो समारोहमा जलपान पनि भएको थियो ।

धर्मदूत प्रवचन २०५४ आश्विन ३०, काठमाडौँ-

धर्मोदय समादारा प्रत्येक पूर्णिमाका दिन विद्वानहरूबाट धर्मदूत प्रवचन रहो आयोजना गर्दै आएको-बा यही पूर्णिमाका दिन विद्वान् धर्मरत्न 'त्रिशूली'बाट चाडबाड र विजयादशमीको बौद्ध महत्त्वबाटे प्रवचन गर्नुभयो । कार्यक्रमका संयोजक सुवर्ण शाक्यबाट संचालित सो कार्यक्रममा सभाका महासचिव डा. त्रिरत्नमान तुलाधरले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

विहार उद्घाटन २०५४ कार्तिक ८, काठमाडौँ-

आज यहाँको नयाँ बानेश्वरस्थित विश्वशानिन विहारको समुद्घाटन मिक्षु ऊ सासनाभिवंश (बमका

य भिक्षु, अगमहापिण्डत) को प्रमुख आतिथ्य एवं भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न थियो ।

बर्माका पुज्य भिक्षु सयादो ऊ सासनाभिवंश समक्ष शील प्रार्थना एवं बहाँबाट धर्मदेशना भै शुरु भएको उक्त कार्यक्रममा विहार पुनःनिर्माण उद्घाटन समितिका अध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिकबाट स्वागत भाषण दिँदै विहारको स्थायित्वको निर्मिति सबैमा सहयोगको बाशा गरेको कुरा बताउनुभयो । बर्माका पुज्य भिक्षु ऊ सासनाभिवंशको बाहुलीबाट शिलापत्र अनावरण गरी उद्घाटन भएको उक्त समारोहमा दायक समितिका नचिव सुश्री अभिता धाख्वाःबाट विहारको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभयो ।

प्रमुख अतिथिके हातबाट विश्वशान्ति स्मारिका विमोचन भएको उक्त समारोहमा विहार पुनःनिर्माण उद्घाटन समितिका सदस्य—नचिव प्रा. सुवर्ण शाक्यले अतिरिक्त कियाकलापबाटे बोल्नुहुँदै— बुद्धको त्रिपान- नाई अपनाएर जानसकेको खण्डमा बुद्धधर्मको विकास हुँदै जाने कुरा बताउनुभयो । बत्तहर्वको क्रममा श्रीलंका राजदूतका प्रतिनिधि, वर्षी राजदूतका प्रतिनिधिहरूले आ-आपनो मन्त्रव्य दृष्टि गरिएको र मलेशियाका उपायक उपासिकाहरूले कठीन चोबरदान गर्नुभएको थियो ।

अगममहापिण्डत ऊ सासनाभिवंश, भिक्षु बुद्धघोष नहास्थविरप्रति अभिनन्दन प्रदान गरिएको उक्त कार्य- क्रममा विहार निर्माणिकार्यमा विशेष योगदान दिनुहुने भिक्षु पश्चाधम्मोलाई पनि कदस-पत्र प्रदान गरिएको थियो ।

सोही अवसरमा थाई एवं बेजबाट विश्वशान्ति विहारलाई सहयोगस्वरूप ३ लाख र केही रूपैयाँ सह-

योग दिइएको थियो भने— हिजो बेलुकी (शुक्रवार, द गते २०५४ साल) द.३० बजे संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको दाहसंस्कार पाल्पा, तानसेन- को रामजीघाटमा भएको जानकारी दिनकासाथै दिवंगत भिक्षुको सम्झनामा १ मिनेट मौन धारण पनि गरिएको थियो भने प्रमुख अतिथिको आसनबाट बर्माका भिक्षुबाट आपनो मन्त्रव्य दृष्टि गर्नुभएको सो बेला— सभापति भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरबाट समा विसर्जन एवं भिक्षु ब्रग्मुणिकबाट पुण्यानुमोदन गर्नुभएको थियो ।

पुरस्कार वितरण

२०५४ कार्तिक ६, ललितपुर—

यहाँको नागबहालमा ल. पु, उपमहानगरपालिकाका प्रमुख बुद्धिराज वज्राचार्यको प्रमुख आनिध्य एवं भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा दीपंकर परियति शिक्षालयको वार्षिक उत्सव समारोह सम्पन्न भयो ।

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरसमक्ष शीलप्रार्थना भई संचालित उक्त कार्यक्रममा परियतिका प्रशिक्षार्थी- मध्ये उत्तीर्ण भएकाहरूलाई पुरस्कार वितरण गर्नुहुँदै नगरप्रमुख बुद्धिराज वज्राचार्यले बुद्धधर्मलाई राज्यले समेटिराखेको छैन । त्यही कारणले धेरै पछि मात्र यस धर्मको प्रचार हुन सक्यो । त्यही प्रचारहेतु परियति शिक्षा बालबालिकाहरूलाई दिँदैआएको यस धर्म—हामी- ले पनि सिक्नुपर्ने र बिग्रेदै गएका विहार बहीहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बताउनुभयो ।

सती धाख्वाःबाट प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको उक्त बेला हिराजाजी सुजिकाबाट आर्थिक प्रतिवेदन एवं प्रशिक्षु अञ्जन शाक्यबाट परियति शिक्षाको महत्व तथा तीर्थबहादुर वज्राचार्यले अभिभावकहरूको तर्फबाट

मन्त्रव्य व्यक्त गरिएको सो समारोहमा शिक्षिका न्हुच्छे-
नानी शाक्यबाट पनि मन्त्रव्य प्रकट गर्नुभएको थियो ।
यस्तं- शिक्षक शिक्षिकाहरूमा सुचाता गुरुमां, अमिता
धार्लवाः, न्हुच्छेनानी शाक्य, विद्या शाक्य, सति धार्लवाः
राम थेठ, प्रनुप शाक्य, पुनम शाक्य एवं २५४१ आँ
बुद्धज्ञन्तीको उपलक्ष्यमा भएको हाजिर जवाफ प्रति-
योगितामा भाग लिई तृतीय स्थान प्राप्त गरेकाहरूलाई
समेत पुरस्कार दिनुहुन्दै- वोधिराज धार्लवाबाट श्रापनो
मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभयो ।

मन्त्रव्यको क्रममा बौद्ध विद्वान् लोकबहुदुर
शाक्यले बुद्ध धर्मको माध्यमबाट सामाजिक क्रान्ति ल्याउने
एक क्रान्तिकारी भएको कुरा बताउनुभयो । धर्मपदको
धर्यंसहित दुइजना प्रशिक्षार्थीहरूबाट प्रस्तुत गरिएको
उक्त कार्यक्रममा दिवंगत मिक्खु संघनायक शाक्यानन्द
महास्थविरको निवाण कामना गद्दै १ मिनेट मौन धारण
गरिएको र प्रमुख शिक्षिका अनागारिका सुजाताबाट
धर्यवाद जापन गर्नुभएको थियो ।

मिक्खु बुद्धघोष भगवान्स्थविरले सम्भाप्तिको ग्रासन-
बाट बोल्नुहुन्दै सभा विसर्जन गर्नुभयो भने उक्त सभा
पुनम शाक्यबाट संचालन गर्नुभएको थियो ।

(नेपालभाषा)

७७ द बुद्धि हन

१११८ कोलागा: ११, यल-

सुमंगल विहारय भिक्खु बुद्धघोष महास्थविरय
७७ द बुद्धि शोल प्रार्थना, बुद्ध पूजा व परिवाण पाठ
सहित भःअः धारेक हन । सुमंगल बौद्ध संघय रवमालय
जूगु थुगु ज्याइवलय संघपाखे बृ. सं. २५४१ देय बौद्ध
परियति शिक्षाया “परियति सद्धर्म कोविद” उपाधि
का:पि स्वहु विद्यार्थीपि महेन्द्रराज शाक्य, निर्मला शाक्य
व दया छड्गीपित विशेष सिरपा: लःह्लाःगु खः ।
सिरपा: का:पिवाखे नेवासे भाजु महेन्द्ररत्न शाक्यं मंखे
प्वकुसे सिरपा: चिया: सम्मानित याःगुली सुमंगल बौद्ध
संघयात सुभाय विद्याबिज्यात ।

थुगु समारोहस प्रवचन यानाबिज्यासे भिक्खु

सुवर्णन महास्थविरं नेवाल बौद्ध परियति शिक्षाय आःतक
कोविद उपाधि प्राप्त याःपि सधय् अनागारिकापि व
मिसात अप्पो दुगुलि इमिसं बांलाक विनय गौरव तया:
थेरवाद बुद्धधर्मयात संरक्षण यायेगु व प्रचार प्रसार
यायेगुली कुतः याये माःगु विचाः प्वकाबिज्यात । भिक्खु
प्रज्ञालोकं भिक्खु बुद्धघोष महास्थविरया कृतज्ञ गुण खे
कनाबिज्यासे बुद्धपूजा याकाबिज्यात । भिक्खु वरसंबोधि
भिक्खु बुद्धघोष महास्थविरयात संघाटी चोवर न्ययेका-
बिज्यात । भिक्खु बुद्धघोष महास्थविरं धर्म प्रवचन
विद्याबिज्यासे सारिपुत्र महास्थविरया कृतज्ञता गुण खे
कनाबिज्यासे जन्मदिं हंगु लसताय सकलसितं शुभाय
देहानाबिज्यात ।

ज्ञानमाला बाहा:पूजा

१११७ कछलाध्व ७, ये-

लयलयपति निववःगु शनिश्रवारकुन्ह याय-
यासय बुद्धप्रतिमा चिबाहाःद्यः प्रादिया सम्मुख बुद्धपूजा
यानाः ज्ञानमाला भजनया माध्यमं न्हाकाच्चवंगु ज्ञान-
माला भजन खलः स्वयम्भूया रवसालय ज्युयाच्चवंगु ज्याया
इवलय थनया इनवाहाः, कमलाछिइ जूगु बाहा:पूजाय
भिक्खु सुमेघं धर्मदेशना यानाः धर्मविज्यात “विदेशीत्से
ह्लापा थन चाःह्लावैबलय ध्व याय्यात धर्मया हे पुण्यमूलि
खः ग्राइगु । बुद्ध जन्मय जूयै थन धर्मया बाहा:वहि दु
धाइगु । उक्ति झीगु गौरव च्च, झी भाग्यमानी जू तर
थौ थःगु भाग्य कुतुवकाः झी च्चवनागु दु । उक्ति
धर्मया जागृति हयाः भाग्य यकायेमाल ।”

खलःया अध्यक्ष शान्तरत्न शाक्यं लसकुस याःगु
थुगु ज्याइवलय खलःया सल्लाहकार अध्यक्ष प्राऽ सुवर्ण
शाक्यं थुक्यंया बाहा:पूजाया रवसाल बुद्धधर्मय नव-
जागृति थगु व अथे जागृति बाँकेत खलकं कुतः याना-
वःगु खे न्हायनाबिज्यात । खलःया सचिव किरणकुपार
जोशी न्हाकूगु उगु पूजाया इवलय अनया नारायण
महर्जन, कुवेर महर्जन व वडाध्यक्ष चिनियामान वज्ञा-
चार्ययात खलःयापाखे खलःया उपाध्यक्ष दिलहवं
तुलाधरपाखे खातागा व्यखायेकाः हंगु खः ।